

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANSI ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI FİNANS VE KATILIM BANKACILIĞI BİLİM
DALI

EĞİTİMİN İSRAF ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
İSTANBUL'DA EĞİTİM GÖREN ÜNİVERSİTE
ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BURÇİN DUMAN

İstanbul

Temmuz-2025

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANSI ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI FİNANS VE KATILIM BANKACILIĞI BİLİM
DALI

EĞİTİMİN İSRAF ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: İSTANBUL'DA
EĞİTİM GÖREN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK
BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Burçın DUMAN

Tez Danışmanı

DoçDr. Zeyneb Hafsa Orhan

İstanbul

Temmuz-2025

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından İslam Ekonomisi ve Finansı Anabilim Dalı, Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Doç. Dr. Zeyneb Hafsa ORHAN

Üye Dr. Öğr. Üyesi Ensari Yücel

Üye Dr. Öğr. Üyesi Ozan Maraşlı

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Erhan İÇENER

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “Eğitim Yoluyla İsrâf Farkındalığı: Bir Grup Öğrenci Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Burçin DUMAN

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde bana rehberlik eden, bilgi ve tecrübeleriyle yol gösteren, desteklerini hiç esirgemeyen ve daima sabırla ilgilenen kıymetli hocam Doç. Dr. Zeyneb Hafsa ORHAN hocama teşekkürlerimi sunarım.

Bu süreçte manevi desteğini her zaman hissettiğim, sabrıyla, anlayışıyla her daim yanımda olan sevgili eşime teşekkür ederim. Ayrıca, eğitimimi destekleyen aileme, arkadaşlarıma ve araştırmam kapsamında görüşmelerime katılarak kıymetli zamanlarını ayıran tüm katılımcılara teşekkür ederim. Çalışmamın gelecek çalışmalara katkı sağlamasını temenni ederim.

Burçin DUMAN

İstanbul- 2025

ÖZET
EĞİTİMİN İSRAF ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: İSTANBUL'DA
EĞİTİM GÖREN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK
BİR ARAŞTIRMA

Burçin DUMAN

Yüksek Lisans, Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Zeyneb Hafsa ORHAN

Temmuz, 2025 – 61 Sayfa

Bu çalışma, israfın bireysel ve toplumsal etkilerini ele alarak, eğitim yoluyla bireylerde israf farkındalığı oluşturulup oluşturulamayacağını araştırmıştır. İstanbul'da üniversite öğrenimi gören öğrencilerden oluşan 40 kişilik bir örneklem grubuyla yarı deneysel bir yöntem uygulanmıştır. Doğru verilere ulaşmak için tüm katılımcıların israf farkındalıklarının benzer düzeyde olması gerekmektedir. Bu amaçla homojenlik testi yapılmış ve farkındalıklarının benzer düzeyde olduğu saptanmıştır. Katılımcılar, deney ve kontrol grubu olmak üzere ikiye ayrılmış; deney grubuna israf konusunda bilinç kazandırmayı amaçlayan eğitim verilmiş, her iki gruba da eğitim öncesi anket uygulanmıştır. Deney grubuna eğitimden sonra tekrar anket soruları sorularak eğitimden önceki ve sonraki yanıtları karşılaştırılmış. Araştırmaya derinlik kazandırması amacıyla katılımcılara açık uçlu sorular sorularak derinlemesine analiz yapılmıştır.

Araştırma sürecinde hem nicel hem de nitel veri toplama teknikleri kullanılmış; nicel veriler Likert tipi ölçeklerle, nitel veriler ise açık uçlu sorularla elde edilmiştir. Elde edilen veriler, içerik analizi ve istatistiksel yöntemlerle değerlendirilmiştir. Eğitim öncesi ve sonrası sonuçlar karşılaştırılarak farkındalık, tutum ve davranış düzeylerinde meydana gelen değişiklikler analiz edilmiştir.

Sonuçlar, israf eğitiminin bireylerin farkındalık düzeyini anlamlı biçimde artırdığını, tutumlarında olumlu yönde değişiklikler meydana getirdiğini ve israfı azaltmaya yönelik davranışlara yönelttiklerini ortaya koymuştur. Eğitim alan grubun israf

konusundaki duyarlılığı artmış, günlük yaşamlarındaki tüketim alışkanlıklarında daha bilinçli tercihler yaptıkları gözlemlenmiştir.

Bu çalışma, kısa süreli bir eğitimin dahi bireylerin israfla ilgili tutumlarını değiştirmede etkili olabileceğini göstermiş ve benzer farkındalık eğitimlerinin yaygınlaştırılması gerektiğini vurgulamıştır.

Anahtar kelimeler: İsrif, Farkındalık, Tutum ve Davranış Değişimi, Eğitimin Etkisi, İsrif Sorunu

ABSTRACT
THE IMPACT OF EDUCATION ON WASTE: A RESEARCH ON
UNIVERSITY STUDENTS STUDYING IN ISTANBUL

Burçin DUMAN

Master, International Finance and Participation Banking

Assoc. Prof. Dr. Zeyneb Hafsa ORHAN

July, 2025 – 61 Pages

This study investigated whether awareness of waste could be developed through education by examining the individual and social impacts of waste. A quasi-experimental method was applied to a sample group of 40 university students studying in Istanbul. To obtain accurate data, it was necessary for all participants to have similar levels of waste awareness. For this purpose, a homogeneity test was conducted, and it was determined that their levels of awareness were comparable. Participants were divided into experimental and control groups. The experimental group received an educational program aimed at raising awareness about waste, and both groups were given a pre-training questionnaire. After the training, the experimental group was re-administered the same questionnaire, and their pre- and post-training responses were compared. To enrich the study, open-ended questions were asked to participants to allow for in-depth qualitative analysis.

Both quantitative and qualitative data collection techniques were used throughout the research process. Quantitative data were obtained through Likert-type scales, while qualitative data were gathered through open-ended questions. The collected data were analyzed using content analysis and statistical methods. Pre- and post-training results were compared to identify changes in awareness, attitudes, and behaviors.

The findings revealed that the waste education program significantly increased participants' awareness levels, positively influenced their attitudes, and encouraged behaviors aimed at reducing waste. The group that received the training showed greater sensitivity toward waste and adopted more conscious consumption habits in their daily lives.

This study demonstrated that even short-term educational interventions can be effective in changing individuals' attitudes toward waste and highlighted the necessity of disseminating similar awareness-based education programs.

Keywords: Waste, Awareness, Attitude and Behavioral Change, Impact of Education, Waste Problem.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI.....	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Konusu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	1
1.3. Araştırmanın Kapsamı ve İçeriği.....	2
1.4. Araştırmanın Hipotezleri.....	2
1.5. Araştırma Konusunun Önemi ve Özgün Değeri.....	3
1.6. Araştırma Yöntemi.....	3
1.7. Araştırma Kısıtları.....	4
İKİNCİ BÖLÜM.....	5
KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ LİTERATÜR.....	5
2.1. İsrâf Kavramı ve Önemi.....	5
2.2. İsrâf Türleri.....	5
2.2.1. Gıda İsrâfı.....	6
2.2.2. Su İsrâfı.....	6
2.2.3. Enerji İsrâfı.....	6
2.2.4. Zaman İsrâfı.....	7
2.2.5. Maddi Kaynak İsrâfı.....	7
2.3. İslam Dininde İsrâf.....	8
2.3.1. Kur'an-ı Kerimde İsrâf.....	9
2.3.2. Hadislerde İsrâf.....	10
2.4. İsrâfın Nedenleri ve Sonuçları.....	10
2.5. Literatür Taraması.....	12
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	21
YÖNTEM	21
3.1. Araştırma Modeli.....	21

3.2. Çalışma Grubu	22
3.3. Veri Toplama Yöntemi	23
3.4. Veri Analiz Yöntemi	23
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	25
BULGU VE TARTIŞMA	25
4.1. İsraf Eğitimi Süreci ve İçeriği	25
4.2. Analizler	26
4.2.1. Ölçeğin Güvenirlik ve Geçerlik Analizleri	26
4.2.2. Analizler	30
4.2.3. Kontrol ve Deney I Gruplarının Homojenliğinin Araştırılması	31
4.2.4. Hipotez Testleri	33
4.2.5. İsraf Farkındalık Puanlara İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları	33
4.2.6. Ölçek Maddelerine İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları	34
4.2.7. Deney Grupları Arasında Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları	35
BEŞİNCİ BÖLÜM	49
SONUÇ VE ÖNERİLER	49
5.1. Sonuç ve Tartışma	49
5.2. Öneriler	50
KAYNAKÇA	51
EK-1 Anket Soruları	57
EK-2 Açık Uçlu Sorular	60
ÖZGEÇMİŞ	61

TABLolar LİSTESİ

Tablo 4.1: Madde-Test Korelasyon Değeri.....	27
Tablo 4.2: Madde-Test Korelasyon Değeri Güncel Hali.....	28
Tablo 4.3: Madde Faktör Yüğü Değerleri	29
Tablo 4.4.: Kontrol ve Deney Gruplarının Örnekleme Sayısı, Minimum ve Maksimum Puanlar ile Ortalama ve Standart Hata Değerleri.....	30
Tablo 4.5: Kontrol ve Deney Gruplarının Betimsel İstatistikleri ve Shapiro Normallik Testi Sonuçları.....	31
Tablo 4.6: Kontrol ve Deney I Grupları Arasında Yapılan Levene Testi Sonucu...32	
Tablo 4.7: Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	33
Tablo 4.8.: Her Bir Maddeye İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları, Ortalama Değerler ve Etki Büyüklükleri.....	34
Tablo 4.9: Deney Grupları Üzerinde Yapılan Bağımlı Örnekleme t-Testi Sonuçları.....	35

KISALTMALAR LİSTESİ

FAO : Gıda ve Tarım Örgütü

IEA : Uluslararası Enerji Ajansı

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

İsraf, bireylerin ve toplumların kaynakları verimsiz kullanması sonucu ortaya çıkan önemli bir sorundur. Gıda, su, enerji ve zaman israfı, ekonomik kayıplara ve çevresel sorunlara yol açmaktadır (Ündevli vd., 2019:171). Bu çalışma, israfı ilgili farkındalık eğitiminin bireylerin tutum ve davranışları üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın içeriği şu şekildedir:

1.1.Araştırmanın Konusu

İsraf, bireysel ve toplumsal düzeyde ekonomik kayıplara, çevresel sorunlara ve kaynak kıtlığına yol açan önemli bir problemdir. Günümüzde özellikle gıda, su ve enerji israfı, sürdürülebilir kalkınma açısından ciddi tehditler oluşturmaktadır (Türkiye İsraf Raporu, 2018) Bu bağlamda, bireylerin israf konusundaki farkındalık düzeylerini artırmak, bilinçli tüketim alışkanlıkları kazandırmak ve sürdürülebilir bir yaşam tarzı benimsemelerini sağlamak amacıyla eğitim programları giderek daha fazla önem kazanmaktadır.

Bu araştırma deney ve kontrol grubu olmak üzere 20'şer kişilik 2 gruptan oluşmaktadır. Deney grubuna verilen israf farkındalık eğitiminin, katılımcı öğrencilerin israf konusundaki bilgi düzeylerini, tutumlarını ve davranışlarını nasıl etkilediğini incelemeyi amaçlamaktadır. Eğitim öncesi ve sonrası uygulanan anketler ile elde edilen veriler doğrultusunda, israf eğitiminin bireyler üzerindeki etkisi değerlendirilecek ve eğitim programlarının etkinliği konusunda bilimsel bir çerçevede analiz yapılacaktır.

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, israf konusunda verilen, tarafımızca hazırlanan eğitimin bireylerin farkındalık, tutum ve davranışları üzerindeki etkisini incelemektir. Günümüzde israf, ekonomik kayıplara ve çevresel sorunlara yol açan bir mesele olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, bireylerin bilinçli tüketim alışkanlıkları kazanmalarını sağlamak ve sürdürülebilir bir yaşam biçimi geliştirmelerine katkıda bulunmak

amacıyla çeşitli eğitim programları uygulanmaktadır. Ancak, bu tür eğitimlerin etkinliği ve bireyler üzerindeki uzun vadeli etkileri yeterince incelenmemiştir.

Bu çalışma, deney grubuna verilen israf farkındalık eğitiminin, katılımcıların bilgi düzeylerini, tutumlarını ve günlük yaşamlarındaki tüketim pratiklerini nasıl değiştirdiğini ölçmeyi hedeflemektedir. Eğitim öncesi ve sonrası veri toplama araçlarıyla analiz edilen bulgular, israfla mücadelede eğitim programlarının rolünü değerlendirmek ve gelecekteki uygulamalara yönelik öneriler sunmak açısından önemli katkılar sağlayacaktır.

1.3. Araştırmanın Kapsamı ve İçeriği

Bu araştırma, israf farkındalık eğitiminin bireylerin tutum ve davranışları üzerindeki etkisini değerlendirmek amacıyla yürütülmektedir. Çalışma, İstanbul'da eğitim gören üniversite öğrencilerinden 40 kişilik bir örneklem grubunu kapsamaktadır. Katılımcılara israfın bireysel, toplumsal ve çevresel etkileri hakkında eğitim verilecek, ardından eğitim öncesi ve sonrası veri toplanarak değişimler analiz edilecektir. Anket-Eğitim-Anket, bu sıralamalar arasında 1'er hafta bulunmaktadır. Bunun 2 temel sebebi vardır. Birinci neden, katılımcıların eğitimde aldıkları bilgiler tazeyken daha etkili sonuçlar elde edileceği düşünülmüştür. İkinci neden ise zaman kısıtıdır.

Araştırma sürecinde hem nicel hem de nitel veri toplama yöntemleri kullanılacaktır. Nicel veriler, Likert ölçeğine dayalı ön test-son test aracılığıyla elde edilirken, nitel veriler açık uçlu sorularla derinlemesine analiz edilecektir. Çalışmanın içeriği, israfın farklı boyutlarını ele alan teorik çerçeve, eğitim programının etkisini değerlendiren bulgular ve elde edilen veriler doğrultusunda yapılan yorumlarla şekillenecektir. Araştırmanın sonuçları, israf eğitiminin etkinliğine dair bilimsel bir değerlendirme sunmayı amaçlamaktadır.

1.4. Araştırmanın Hipotezleri

Çalışma amacına uygun olarak geliştirilen temel bir hipotezi bulunmaktadır:

H_0 =Eğitim sonrası israfa karşı tutumlarda anlamlı bir değişim olur.

Alternatif hipotez yani H_1 ise bunun zıddına dairedir: Eğitim sonrası israfa karşı tutumlarda anlamlı bir değişim olmaz.

Bu kapsamda, eğitim öncesi ve sonrası veriler karşılaştırılarak hipotezin geçerliliği test edilecek ve israfla mücadelede eğitimin rolü değerlendirilecektir.

1.5. Araştırma Konusunun Önemi ve Özgün Değeri

İsraf, bireylerin kaynakları verimsiz kullanması sonucu büyük kayıplara yol açan küresel bir sorundur. Bu çalışmanın önemi, israfın azaltılmasına yönelik farkındalık eğitimlerinin bireylerin tutum ve davranışları üzerindeki etkilerini incelemesindedir. Çalışma, eğitim öncesi ve sonrası tutum değişikliklerini bilimsel bir çerçevede analiz ederek mevcut literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Bu araştırmanın özgün değeri, özellikle üniversite öğrencileri üzerinde yapılan uygulamalarla, israf farkındalık eğitimlerinin etkilerinin derinlemesine incelenmesindedir. Üniversite öğrencileri, bağımsız yaşamaya başladıkları dönemde kendi tüketim alışkanlıklarını oluştururlar. Genellikle aile yanında büyüyen öğrenciler, üniversiteye geçtiğinde bütçe yönetimi ve kaynak kullanımı konusunda yeni deneyimler kazanır. İleriki yaşlardaki bireylerin alışkanlıklarını değiştirmektense, tüketim alışkanlığının oluşmaya başladığı bireylerde doğru yönlendirmelerin daha etkili sonuçlar vereceği düşünülmektedir.

Mevcut araştırmalar genellikle daha geniş gruplara yönelik olup, spesifik eğitim yöntemlerinin bireysel tutumlar üzerindeki etkisini ayrıntılı bir şekilde ele almamaktadır. Bu bağlamda, araştırma, israfla mücadele stratejilerinin etkinliğine dair özgün ve yeni veriler sunmayı hedeflemektedir.

1.6. Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada güvenilir ve bilimsel veriler elde etmek amacıyla “Tek Gruplu Ön Test-Son Test Modeli ve Yarı Deneysel Araştırma Modeli” olmak üzere nicel ve nitel yöntemler kombinasyonunu içeren iki teknik kullanılmıştır. Araştırma süreci, eğitim öncesi ve sonrası verilerin toplanması ve analiz edilmesi aşamalarını kapsamaktadır.

Ön son test, bir eğitim veya müdahale programının etkisini değerlendirmek amacıyla, katılımcılara eğitim öncesi (ön test) ve eğitim sonrası (son test) belirli ölçütlere göre yapılan anket ve testlerin karşılaştırılması yöntemidir. Bu yöntem, eğitimin etkinliğini objektif bir şekilde ölçmeye ve tutumlarındaki değişiklikleri belirlemeye olanak sağlamaktadır (Köklü, 2020: 115-118).

Yarı deneysel araştırma yöntemi, bağımsız değişkenin araştırmacı tarafından manipüle edildiği ancak katılımcıların rastgele atanmadığı bir deney türüdür. Bu yöntem, tam deneysel desenlere kıyasla iç geçerliliği daha düşük olsa da gerçek dünya koşullarında uygulanabilirliği nedeniyle sosyal bilimlerde yaygın olarak tercih edilir. Özellikle

eğitim, psikoloji ve ekonomi alanlarında kullanılır. Araştırmacılar, doğal ortamlarda değişkenler arasındaki nedensel ilişkileri incelemek için yarı deneysel desenleri sıklıca tercih etmektedir (Shadish, Cook & Campbell, 2002).

İstanbul'daki üniversite öğrencilerinden seçilen 40 kişilik bir gruba çalışma yürütülmüştür. Öğrenciler deney ve kontrol olmak üzere 2 gruba ayrılmıştır. Her iki gruba anket soruları sorularak israf hakkındaki bilgileri kaydedilmiştir. Sonrasında deney grubuna eğitim verilerek ve tekrar anket soruları sorulmuştur. Çalışma analizini derinleştirme amacıyla ek olarak açık uçlu sorularla eğitimin etkisi ölmüştür. Kontrol grubuna ise sadece Likert ölçekli anket soruları sorulmuştur. Katılımcılar, araştırma için gönüllü olarak katılım sağlamışlardır. Buna istinaden aydınlatılmış onam formu katılımcılar tarafından doldurularak çalışmaya gönüllü oldukları ifade edilmiştir.

Sonuçların anlamlı olması için hem deney hem de kontrol grubu öğrencileri dindarlık ve israf bilinci açısından benzer özelliklere sahip olacak şekilde belirlenmiştir. Gruplar, her soruya verdikleri cevaplarının ortalama, ortanca (medyan) ve değerleri benzer olacak şekilde belirlenmiştir. Doğru şekilde ayrıldığını teyit etmek için Levene testi kullanılarak, p değerı 0.05'ten daha büyük bir değere sahip olmasıyla benzer gruplar oluşturulmuştur.

Tezin son aşamasında elde edilen bilgiler değerlendirilerek detaylar verilmiş ve yorumlar eşliğinde nihayetlenirilmifitir.

1.7.Araştırma Kısıtları

Bu araştırma, belirli kısıtlamalara sahip olup, bu sınırlamalar çalışmanın kapsamını daraltarak daha genel bir inceleme yapmayı engellemektedir. İlk olarak, araştırma İstanbul genelindeki üniversite öğrencileriyle gerçekleştirilmiştir ve bu, eğitim süreçlerinin üniversite düzeyindeki genç yetişkinler üzerindeki etkisini özel olarak inceleyerek hedef kitleyi daraltmaktadır. Ayrıca, araştırma sadece kısa vadeli bir eğitim sürecinin etkisini değerlendirmekte olup, bu yaklaşım, eğitimin hemen sonrasındaki tutum değerikliklerini ölçmekte ve böylece eğitimin uzun vadedeki etkisi saptanamamaktadır. Son olarak, araştırma israf farkındalığı eğitiminin etkisini ele alarak, diğer dış etkenleri kapsamamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ LİTERATÜR

Çalışmanın bu bölümünde israf olgusuna kapsamlı bir bakış sunulacaktır. Öncelikle israfın kavramı ve önemi ele alınacak sonrasında israf çeşitleri, İslam'da israfın yeri, israfın nedenleri ve sonuçları üzerinde durulacaktır. Akabinde konuyla ilgili literatürler incelenecektir.

2.1.İsraf Kavramı ve Önemi

İsraf, bir şeyin gereksiz yere harcanması, fazla tüketilmesi veya değerinin altında kullanılması olarak tanımlanabilir. İsraf hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli sorunlara yol açmaktadır. İsraf; ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan büyük maliyetler doğurmaktadır (Çalışkan & Hatırlı, 2023: 54-55).

Bu bağlamda, kaynakların doğru ve verimli bir şekilde kullanılmamasının uzun vadede ekonomik dengesizliklere yol açtığı vurgulanmaktadır. Ayrıca, israfın sadece maddi kayıplarla sınırlı kalmadığı, çevre kirliliğine ve doğal kaynakların tükenmesine de neden olduğu belirtilmektedir (TİSVA, 2019).

Kur'an-ı Kerim'de israfın kötü bir davranış olarak nitelendirildiği, bu bağlamda israfın hem bireysel hem de toplumsal anlamda kontrol altına alınması gerektiği savunulmaktadır. Bu nedenle, israfın önlenmesi için eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları büyük önem taşımaktadır (Soysaldı, 2020:122). Bireysel ve toplumsal odaklı farkındalık çalışmalarıyla israf en aza indirgenebilir. Böylece israfın küresel boyuttaki zararları azaltılabilir.

2.2.İsraf Türleri

İsraf, bireylerin ve toplumların kaynakları bilinçsizce tüketmesi sonucu ortaya çıkan ve ekonomik, çevresel, sosyal açıdan olumsuz sonuçlar doğuran bir olgudur. Genel olarak israf türleri şunlardır (Dal, 2017, s.2):

- Gıda İsrafı
- Su İsrafı
- Enerji İsrafı
- Zaman İsrafı
- Maddi Kaynak İsrafı

2.2.1. Gıda İsrافی

FAO'nun (Gıda ve Tarım Örgütü) 2022 yılına ait raporunda, dünya genelinde üretilen her üç gıdadan birinin israf edildiği belirtilmektedir. Gıda israfı, gıda güvenliği ve çevre açısından büyük sorunlar yaratmakta; su, toprak ve enerji gibi değerli kaynakların boşa harcanmasına neden olmaktadır. Bu durum, küresel sera gazı salınımını artırmakta ve çevresel sürdürülebilirliği tehdit etmektedir. FAO, bu sorunun çözülmesi için gıda israfının azaltılmasını önemle vurgulamaktadır. (FAO, 2022;29-30).

Gıda israfı, yalnızca tüketim aşamasında ortaya çıkan bir sorun olmanın ötesindedir. Gıda israfı, üretim aşamasından başlayarak, işlenmesi, taşınması, depolanması ve nihayetinde tüketim aşamasına kadar birçok süreçte gerçekleşebilmektedir. Bu kapsamda, gıda israfı hem tarımsal üretim hem de dağıtım süreçlerinde ciddi kayıplara yol açmaktadır. Dolayısıyla, gıda israfı, sadece hazır gıdaların israfı ile sınırlı kalmayıp, tüm gıda tedarik zincirini etkileyen geniş bir sorundur. (Çalışkan & Hatırlı, 2023:54)

2.2.2. Su İsrافی

Bazı ülkeler su kaynakları bakımından zengin olmasına rağmen, suyun verimli kullanımını konusunda zorluklar yaşayabilirken, diğerleri daha az su kaynağına sahip olmasına rağmen etkin bir yönetim sayesinde su problemleri yaşamamaktadır. Bu durum, suyun tedarikinden geri dönüşümüne kadar olan süreçlerin ne kadar verimli kullanıldığını gösterir. Suyun sürdürülebilir kullanımı, yalnızca çevre bilimlerinin değil, pek çok bilim dalının ilgi alanına giren bir konudur (Kaiser, 2008).

Su, insanlığın varoluşundan beri en önemli yaşam kaynağı olmuştur ve uygarlıkların gelişmesinde kilit bir rol oynamıştır. Ancak son dönemlerde su kaynakları ciddi tehditler altındadır. Tüm canlılar için hayati öneme sahip olan bu kaynağın korunması, sürdürülebilir kullanımı ve su yönetimi hakkında eğitimlerin verilmesi gereklidir. Ancak bu eğitimlerin etkili olabilmesi için kısa vadeli değil, uzun vadeli farkındalık çalışmalarına ihtiyaç vardır. Bu sayede bilinçli ve yeterli su kullanımı ile toplumsal bir itiyat haline getirilebilir (Ülger, 2011:1-2).

2.2.3. Enerji İsrافی

Günümüzde artan enerji talebi ve enerji kaynaklarının sınırlı olması, dünya ekonomilerini sürdürülebilir enerji alanında araştırmalar yapmaya yönlendirmektedir.

Bu bağlamda, enerji verimliliği hem bireylerin hem de ülkelerin gündeminde önemli bir yer edinmiştir. Enerji dönüşümünün doğru bir şekilde yönetilmesi, ticari ve endüstriyel rekabet gücünü artırmanın yanı sıra karbon salınımını azaltma, kaynakların etkin kullanımı ve dayanıklılık gibi unsurlarla doğrudan ilişkilidir. Başka bir ifadeyle, enerji tasarrufu ve verimli enerji kullanımı, ekonomik büyümeyi desteklerken, enerji arz güvenliğini sağlamaya ve üretim maliyetlerini düşürmeye de katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, sürdürülebilir enerji politikalarının uygulanması, kaynak israfını önleyerek çevresel etkileri en aza indirmekte ve uzun vadede ekonomik istikrarı desteklemektedir (Kavaz, 2016: 332).

Enerji kullanımını en aza indirmek için, elektronik cihazlarda düşük enerji tüketen modellerin tercih edilmesi ve bu konuda bireylerin farkındalık seviyelerinin artırılması önemli adımlardır. Bunun yanı sıra, enerji tasarrufu sağlayan teknolojik çözümlerin yaygınlaşması da sürdürülebilir enerji yönetimi açısından giderek daha fazla önem kazanmaktadır (Adalı, Cengiz ve Kiraz 2016:18). Bu doğrultuda, enerji tasarrufu sağlayan cihazların tercih edilmesi, enerji israfının azaltılmasına katkı sunacaktır. Bununla birlikte, geri dönüştürülebilir ve tasarruf edilebilir enerji kaynaklarının kullanımı teşvik edilmeli, gereksiz enerji tüketiminin önüne geçmek amacıyla kullanılmayan elektronik cihazların prizden çıkarılması ve gereksiz aydınlatmaların kapatılması gibi önlemler alınmalıdır.

2.2.4. Zaman İsrافی

Zaman israfı, zamanın verimli bir şekilde kullanılmaması ve gereksiz aktivitelerle harcanması anlamına gelmektedir. Zaman yönetimi, bireylerin ve toplumların daha verimli olmalarını sağlamaktadır. Bu bağlamda, zaman israfının önlenmesi, bireysel ve toplumsal verimliliği artıracaktır. Zamanın doğru yönetilmesi, özellikle iş hayatında ve eğitimde başarıyı artıran önemli bir faktördür (Özçelik, 2006: 9). Örneğin bir organizasyonda ya da bireysel yaşamda, yapılması gereken işler belirlenmeli ve bu işler önceliklendirilmeli; yalnızca önemli ve hedeflerle uyumlu olanlara odaklanılmalıdır. Yanlış işler üzerinde vakit kaybetmek hem kişisel verimliliği hem de örgütsel başarıyı olumsuz etkileyebilir.

2.2.5. Maddi Kaynak İsrافی

Maddi kaynak israfı, finansal kaynakların verimli bir şekilde kullanılmaması veya aşırı harcama yapılmasıdır. Bu tür israflar, özellikle kurumlar ve bireyler için büyük

ekonomik kayıplara yol açabilir. Ekonomik kaynakların doğru yönetilmesi gerektiği ve israfın engellenmesi için verimli stratejiler geliştirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Maddi kaynakların israfı, sadece ekonomik kayıplara değil, aynı zamanda toplumun genel refah seviyesinin düşmesine de yol açmaktadır (Çalışkan ve Hatırlı, 2023). Bu bağlamda, israfın önlenmesi ve kaynakların verimli bir şekilde kullanılması, yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumun genel refahı ve sürdürülebilir ekonomik kalkınma açısından da kritik bir öneme sahiptir. Kaynakların israf edilmeden doğru bir şekilde yönetilmesi, ekonomik büyüme, toplumsal eşitlik ve çevresel sürdürülebilirlik gibi hedeflere ulaşılmasında belirleyici bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.3.İslam Dininde İsrif

İsrif genel anlamda hoş karşılanmadığı gibi İslam dininde israf, Allah'ın verdiği nimetlerin aşırı kullanımı veya gereksiz yere harcanması olarak kabul edilmekte ve bu davranış kötü karşılanmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de İsrâ suresi 27. ayette, *“Çünkü saçıp savuranlar şeytanların kardeşleridir. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankörlük etmiştir.”* denilerek israfın kötü bir davranış olduğu vurgulanmıştır (el-İsrâ, 27)¹. Yine Kur'an-ı Kerim'de Araf suresi 31.ayette "Yiyin, için, fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez" (el-Araf 31)² şeklinde buyurarak ölçülü bir yaşam tarzını benimsemenin önemi belirtilmiştir. İslam, sadece maddi kaynakların değil, zaman ve çevresel kaynakların da israfını yasaklamıştır (Gümüş Böke 2021:57).

Mutasavvıfların maslahat anlayışı, önem derecesine göre zaruri ihtiyaçlar, ihtiyaç düzeyindekiler ve estetik/iyileştirici mahiyettekiler şeklinde üçlü bir gruplamaya tabi tutulur. Bu sınıflandırmanın dışına çıkan, yalnızca bireysel haz ve dünyevi arzuları tatmine yönelik aşırı tüketim davranışları, genellikle israf kapsamında değerlendirilir. Aynı şekilde, hayati gereksinimler karşılanmadan ikincil ihtiyaçlara yönelmek ya da ihtiyaçları göz ardı ederek sadece konfor ve süse yönelik harcamalarda bulunmak da israf olarak kabul edilmektedir. Ne var ki, bu kavramsal sınırların pratik hayatta net bir biçimde belirlenmesi oldukça zordur. Bazı eserlerde, bireyin arzularına göre değil, akıl ve vicdan terazisine göre hareket etmesi önerilmektedir (Kallek, 2001).

¹ Diyanet İşleri Başkanlığı, Kur'an Meali.

² Diyanet İşleri Başkanlığı, Kur'an Meali.

Bütün bu tutumlar, çevre bilincini ve sürdürülebilir yaşamı teşvik etmektedir. İslam dininin kendi bünyesinde barındırdığı yardımlaşma ve dayanışma esası israf konusunu da kapsamaktadır. Şöyle ki; emirler doğrultusunda yaşam idame edildiğinde, zekât gibi ibadetler yerine getirilerek israf davranışı yerini paylaşımına bırakacaktır.

2.3.1. Kur'an-ı Kerimde İsrâf

Allah (c.c.) Kur'an-ı Kerimin pek çok ayetinde israf edilmesinden hoşnut olmadığını ve kesin bir hükümle yasakladığını açık bir şekilde vurgulamıştır. Konuyla ilgili bazı ayetler şunlardır;

- Nisa Suresi, 6. Ayet: *“Yetimleri deneyin. Evlenme çağına (buluğa) erdiklerinde, eğer reşid olduklarını görürseniz, mallarını kendilerine verin. Büyüyecekler (ve mallarını geri alacaklar) diye israf ederek ve aceleye getirerek mallarını yemeyin. (Velilerden) kim zengin ise (yetim malından yemeğe) tenezzül etmesin. Kim de fakir ise, aklın ve dinin gereklerine uygun bir biçimde (hizmetinin karşılığı kadar) yesin. Mallarını kendilerine geri verdiğiniz zaman da yanlarında şahit bulundurun. Hesap görücü olarak Allah yeter.”*
- En'am Suresi, 141. ayet: *“O, çardaklı-çardaksız olarak bahçeleri, ürünleri, çeşit çeşit hurmalıkları ve ekinleri, zeytini ve narı (her biri) birbirine benzer ve (her biri) birbirinden farklı biçimde yaratandır.(29) Bunlar meyve verince meyvelerinden yiyin. Hasat günü de hakkını (öşürünü)(30) verin, fakat israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez.”*
- Araf Suresi, 31. ayet: *“Ey Âdemoğulları! Her mescitte ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). Yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez.”*
- İsrâ Suresi, 26. ayet: *“Akrabaya, yoksula ve yolda kalmış yolcuya haklarını ver, fakat saçıp savurma.”*
- İsrâ Suresi, 27. ayet: *“Çünkü saçıp savuranlar şeytanların kardeşleridir. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankörlük etmiştir.”*
- Furkan Suresi, 67. ayet: *“Onlar, harcadıklarında ne israf ne de cimrilik edenlerdir. Onların harcamaları, bu ikisi arası dengeli bir harcamadır.”*

İsrafla ilgili Kur'an ayetlerinden yapılan alıntılarla, israfın İslam dininde açıkça hükümle yasaklandığı vurgulanmıştır. Bu doğrultuda, israfın engellenmesi gerektiği ve insanlar için doğru, ölçülü harcamaların teşvik edildiği anlaşılmaktadır.

2.3.2. Hadislerde İsrâf

Hadisler doğrultusunda İslam'ın israfı kesin bir şekilde yasakladığı ve dengeli bir yaşamı teşvik ettiği görülmektedir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), hem bireysel hem de toplumsal anlamda kaynakların bilinçli kullanılmasını tavsiye etmiş ve israfın her türünden sakınmayı öğütlemiştir. Hadislerden bazıları şunlardır:

- Peygamber Efendimiz (s.a.v.), abdest alırken suyu gereksiz yere harcayan bir sahabeyi görünce şöyle buyurmuştur: *"Bu israf nedir?" Sahabi, "Abdestte de israf olur mu?" diye sorunca Peygamber Efendimiz, "Evet, akan bir nehrin kenarında bile olsan israf etme."* (İbn Mace, Tahâret, 48)
- *"İnsan, israf ettiği ve kendisine haram kılınan şeyleri tükettiği sürece, kıyamet gününde hesap vermekten kurtulamaz."* (Tirmizi, Kıyame, 2)
- *Kim Allah rızası için tevazu gösterirse, Allah onu yükseltir. Kim kibirlenirse, Allah onu alçaltır. Kim israftan kaçınırsa, Allah ona bereket verir."* (Müslim, Libas, 25)
- *"Kişinin nafakasını israf etmesi, Allah'ın hoşlanmadığı bir şeydir."* (Nesai, Zekât, 66)

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), müminlere, yemek, su gibi temel ihtiyaçlarda dahi israf yapmamaları gerektiğini öğütleyerek, israfın önlenmesi için önemli bir ahlaki değer ortaya koymuştur. Aynı zamanda dini yükümlülüğü yerine getirmek için alınan abdestte bile suyun israf edilmemesi gerektiği ifade edilmiştir.

2.4.İsrafın Nedenleri ve Sonuçları

İsraf, bireylerin ve toplumların ekonomik, çevresel ve ahlaki dengelerini olumsuz etkileyen önemli bir sorundur. Bu olgunun altında yatan nedenler, bireysel alışkanlıklardan küresel ekonomik sistemlere kadar geniş bir yelpazede incelenebilir.

Modern tüketim toplumunda israfın temel nedenlerinden biri, bireylerin değişen tüketim alışkanlıkları ve ihtiyaçtan fazla ürün satın alma eğilimidir. Reklam stratejileri ve pazarlama taktikleri, bireyleri daha fazla harcamaya teşvik ederek tüketim kültürünü güçlendirmekte ve bu durum israfı artırmaktadır.

Türkiye İsrافی Önleme Vakfı'nın 2020 yılı verilerine göre, Türkiye'de israf edilen kaynakların toplamı ülkenin gayrisafi yurt içi hasılasının %15'ine denk gelmektedir. Bu oran, ekonomide ciddi kayıplara yol açarken, israfın önlenmesi durumunda ülkenin kalkınması ve refah seviyesinin artabileceğini göstermektedir. Özellikle, bu kayıpların önlenmesiyle eğitim, sağlık ve konut gibi alanlara önemli yatırımlar yapılabileceği belirtilmektedir (Türkiye İsrافی Önleme Vakfı, 2020).

Bilinçsiz tüketim, israfın temel nedenlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Bireylerin satın aldıkları ürünleri nasıl kullanmaları gerektiği konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları veya bilinçsiz harcama alışkanlıkları, kaynakların verimsiz kullanımına yol açmaktadır. Özellikle gıda israfı bağlamında, alışveriş sırasında gereğinden fazla ürün alımı, son kullanma tarihine dikkat edilmemesi ve uygun saklama koşullarının sağlanmaması gibi etkenler büyük miktarda kayıplara neden olmaktadır (Çalışkan, 2024:59).

Yoğun nüfuslu alanlarda israf oranının arttığı gözlemlenmektedir. Özellikle restoran mutfaklarında ve kalabalık alanlarda tüketimin yaygın olduğu yerlerde, gıda israfı önemli bir sorun haline gelmektedir. 2017 yılı Türkiye Ekmek Üreticileri Federasyonu raporlarına göre, Türkiye'de bir yıl içinde 4 milyar 380 milyon ekmeğin çöpe atıldığı tespit edilmiştir. Bu israfın en temel nedenlerinden biri, ekmeğin üretim miktarının üzerinde gerçekleşmesidir. Talep ile üretim arasındaki dengenin sağlanamaması, gıda kayıplarını artırarak ekonomik ve çevresel olumsuzluklara yol açmaktadır (Türkiye Ekmek Üreticileri Federasyonu, 2017). Bu veriler, bireylerin bilinçli tüketim alışkanlıkları geliştirmesinin ve toplumsal farkındalığın artırılmasının israfla mücadelede kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

2018 yılı Türkiye İsrافی Raporu'nda yer alan verilere göre, Türkiye'de kişi başına günlük ortalama 71,4 gram ekmeğin israf edilmektedir. Bu durum, bir önceki yıl gerçekleştirilen 2017 yılı israf araştırması ile karşılaştırıldığında, ekmeğin israfında belirgin bir artış yaşandığını göstermektedir. Araştırma bulguları, ekmeğin tüketimi ve israf alışkanlıklarının zamanla değiştiğini ve israf oranlarının yükseldiğini ortaya koymaktadır. Bu artış hem ekonomik kayıplara neden olmakta hem de gıda güvenliği ve sürdürülebilir tüketim açısından önemli bir sorun teşkil etmektedir (Türkiye İsrافی Raporu, 2018).

Genel olarak değerlendirildiğinde, israfın bireysel ve toplumsal düzeyde çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Tüketim alışkanlıkları, ekonomik yapı, kültürel etkiler, teknolojik gelişmeler ve yasal düzenlemeler, israfın artmasına katkıda bulunan başlıca faktörlerdir. Bu nedenlerin anlaşılması ve gerekli önlemlerin alınması, israfın azaltılması ve kaynakların daha bilinçli kullanılmasını sağlamak açısından büyük önem taşımaktadır.

2.5.Literatür Taraması

Literatür taraması, çalışma konusuna benzeyen ve daha önceden yapılan çalışmaları değerlendirerek araştırmayı kolaylaştırmaktadır. Bu doğrultuda araştırmalarda kullanılan yöntemler ve sonuçlar analiz edilebilmektedir. Çalışmanın özgünleştirilmesi için literatürdeki eksikliklere de kolayca ulaşılabilir. Bu bölümde konuyla ilgili çalışmaların amaçlarına, süreçlerine ve sonuçlarına yer verilmiştir. Nihayetinde ise çalışmamızla benzer ve farklı yönleri değerlendirilmiştir. Çalışmamızda israf daha çok İslami açıdan ele alınmıştır.

Karaarslan (2013), "Kur'ân-ı Kerîm'de İsrâf Kavramı" başlıklı çalışmasında, israfın insanın herhangi bir davranışında ifrat ya da tefrite girmek suretiyle haddi aşması olarak tanımlamıştır.

Çalışma, giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde israfın sözlük ve terim anlamları ele alınmış, ikinci bölümde, israfın tevhid, ahlaki ve diğer konulardaki yeri incelenerek üçüncü bölümde ise israfın sebepleri ve önlenme yolları üzerinde durulmuştur. Çalışmada, israfın sadece maddi harcamalarla sınırlı olmadığını, aynı zamanda inanç boyutlarını da kapsadığı ortaya konmuştur.

Çalışmada, Kur'ân ayetleri temel alınarak israfın tanımı, kapsamı ve önlenmesine dair öğretiler detaylandırılmak üzere dini bir perspektiften ele alınmıştır. Bu çalışmada ise israf kavramı hem dini perspektiften hem de bireysel tüketim alışkanlıkları, sosyal ve ekonomik etkileri açısından daha geniş bir çerçevede değerlendirmektedir. Bu nedenle bu çalışma, dini referansların yanı sıra israfın toplumsal boyutlarına ve davranış değişikliklerine de odaklanmaktadır.

Köksal (2003), "İslam Hukuku Açısından İsrâf Ekonomisi Üzerine Bir Değerlendirme" adlı makalesinde, israfın İslam hukuku perspektifinden değerlendirilmesini ele almıştır. Çalışma, israfın tanımı, sebepleri, zararları ve önlenmesi konularını kapsar. Araştırma yöntemi olarak, İslam hukuku kaynakları ve

literatür taraması kullanılarak analitik bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu yöntemle, israfın ekonomik boyutu ve İslam hukukundaki yeri analiz edilmiştir. İsrafın, bireylerin ve toplumların ekonomik düzenini olumsuz etkilediği sonucuna varılmıştır. Köksal'ın (2003) çalışmasında israfın hukuki yönleri ele alınırken bu çalışmada israf eğitiminin bireysel tutumlar üzerindeki etkileri vurgulanacaktır.

Kurtuluş-Çakır (2023), "İslam'da İsraf: Sıfır Atık Üzerine Bir Değerlendirme" başlıklı çalışmasında, israf kavramını sıfır atık perspektifinden ele almıştır. Çalışmada, israfın sadece maddi harcamalarla sınırlı olmadığı, aynı zamanda çevresel boyutunun da önemli olduğu vurgulanmaktadır. İslam'ın denge ve ölçülülük prensipleriyle sıfır atık felsefesinin uyumlu olduğu ve israfın önlenmesinde dini öğretilerin rehberlik edebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada, literatür taraması yöntemi kullanılmış ve İslam kaynakları ile çağdaş çevre bilimi literatürü karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Ayrıca, çevresel sürdürülebilirlik bağlamında israfın sosyal ve ekonomik etkileri değerlendirilmiştir.

Bu çalışma ile tezimizin arasındaki temel fark, Kurtuluş-Çakır (2023) israf kavramını çevresel sürdürülebilirlik ve sıfır atık perspektifinden ele alırken, tezimiz israfın bireyler üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik eğitim temelli bir yaklaşım içermektedir. Benzerlik açısından her iki çalışma da israfın farklı boyutlarını incelemekte ve önlenmesi için öneriler sunmaktadır. Ancak, çalışmamız deneysel bir eğitim programının etkisini değerlendirirken, Kurtuluş-Çakır'ın (2023) çalışması daha çok teorik bir çerçevede sunarak dini öğretiler ile çevresel politikalar arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir.

Çalışkan ve Hatırlı (2023) tarafından ele alınan "İsraf Ekonomisinin Teorik Analizi" isimli çalışmanın amacı, israf kavramının ekonomik etkilerini incelemek ve israfın üretim-tüketim döngüsündeki rolünü teorik bir çerçevede ele almaktır. Çalışmada, israfın yalnızca gıda ile sınırlı olmayıp, farklı sektörlerde de üretim ve tüketim aşamalarında atıkların ortaya çıktığı vurgulanmıştır. Araştırmacılar, israf türlerini sınıflandırarak, her bir tür için literatürdeki bazı önemli çalışmalara yer vermiştir. Ayrıca, israfın çevresel ve ekonomik maliyetlerinin yüksek olduğuna dikkat çekilmiş ve israfın önlenmesi için yapılabilecek politika önerileri tartışılmıştır.

Çalışma, israfın azaltılması adına toplumsal ve ekonomik stratejilerin önemini ortaya koymuş ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada israfın rolünün kritik

olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmanın, israfın ekonomik ve çevresel etkilerini detaylı bir şekilde analiz etmesi ve farklı sektörlerdeki israf türlerine dair kapsamlı bir literatür sunması, literatüre önemli bir katkı sağlamaktadır. Çalışkan ve Hatırlı'nın (2023) çalışmasında israfın ekonomik etkileri ve farklı sektörlerdeki israf türleri teorik bir çerçevede ele alınırken, çalışmamızı özgünleştiren husus israfın eğitim yoluyla öğrenci farkındalığına etkisinin ölçülmesi ve eğitim öncesi-sonrası tutum değişimleriyle doğrudan ilişkili olmasıdır.

Süzen ve Abay (2018) tarafından ele alınan "Türk Yapım Şantiyelerinde İsrâf Kavramı ve Çözüm Önerileri" isimli çalışmanın temel amacı, Türk inşaat sektöründe şantiyelerde karşılaşılan israfları belirleyip, bu israfların azaltılmasına yönelik çözüm önerileri geliştirmektir. Çalışmada, inşaat şantiyelerinde karşılaşılan israfların çeşitli nedenlerle ortaya çıktığı, bu nedenler arasında yanlış malzeme kullanımı, iş gücü verimsizliği, zaman kaybı ve hatalı planlama gibi faktörlerin yer aldığı vurgulanmaktadır. Araştırmacılar, bu israfların inşaat projelerinin maliyetlerini arttırdığı ve verimliliği olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Çalışma, israfların önlenmesi için çözüm önerileri sunarak, şantiyelerde daha verimli bir üretim süreci sağlanması için iyileştirmeler yapılması gerektiğini belirtmiştir. Bu öneriler, iş gücü planlamasının iyileştirilmesi, malzeme yönetiminin daha verimli hale getirilmesi ve doğru projelendirme gibi konuları içermektedir. Çalışma, Türk inşaat sektöründe israfı azaltmaya yönelik atılacak adımların önemini vurgularken, bu adımların sektördeki maliyetleri düşürerek, daha sürdürülebilir projelerin gerçekleştirilmesine katkı sağlayabileceğini ifade etmektedir.

Süzen ve Abay (2018) tarafından yürütülen çalışmada inşaat sektörü ele alınmış olup, bu çalışmada sektörel bir odak yerine daha geniş bir perspektifte bireylerin davranış değişiklikleri ve bilinçlendirme üzerine yoğunlaşmıştır.

Cankılıç (2020) tarafından ele alınan "Kur'an-ı Kerim'de İsrâf Kavramı ve İnançla İlişkisi" adlı çalışmada, Kur'an-ı Kerim'de israf kavramının nasıl ele alındığını ve israfın inançla olan ilişkisi incelenmektedir. Araştırma, israfın hem bireysel hem de toplumsal düzeyde nasıl bir sorun oluşturduğunu ve Kur'an'ın bu konuda sunduğu çözümleri detaylandırmaktadır.

Çalışmada, israfın sadece maddi kaynakların israfı olarak değil, zaman, enerji ve manevi değerlerin de israfı olarak değerlendirildiği vurgulanmıştır. İnanç

perspektifinden bakıldığında, israfın, Müslümanların hayat tarzları ve toplumsal ahlakları ile ne kadar iç içe olduğu gösterilmiştir. Cankılıç (2020), Kur'an'daki ayetlerin ve hadislerin, bireylerin tüketim alışkanlıklarını şekillendirici bir rol oynadığını ve bu konuda toplumsal sorumluluk taşıyan bir öğreti sunduğunu belirtmiştir. Çalışma İslami değerler doğrultusunda şekillenirken, bu çalışma da buna yer vermekle birlikte İslami değerlerin yanı sıra bireylerin tüketim alışkanlıklarını ve eğitim karşısındaki tutumlarını da incelemektedir.

Kara (2020) tarafından yapılan “Kur'an-ı Kerim Işığında İsrif ve Cimriliğin İktisadi Sonuçları” adlı çalışmanın amacı, Kur'an-ı Kerim ışığında israf ve cimriliğin ekonomik etkilerini araştırmaktır. Araştırma yöntemi olarak, Kur'an ayetleri ve İslami kaynaklar temel alınarak teorik ve analitik bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu bağlamda, tüketici davranışlarının iktisadi sonuçları analiz edilmiştir.

Çalışmada, israfın ve cimriliğin toplumda ekonomik dengesizliklere, gelir dağılımı sorunlarına ve verimsiz kaynak kullanımına yol açtığı vurgulanmaktadır. Kara (2020), israfın yalnızca maddi kayıplarla sınırlı kalmayıp, toplumsal adaletin sağlanması noktasında ciddi sorunlar yarattığını ifade etmektedir. Ayrıca, cimriliğin de toplumda refah düzeyini olumsuz etkileyen, bireysel çıkarların toplumsal faydalarla çelişmesine neden olan bir davranış biçimi olduğunu belirtmektedir. Çalışma, Kur'an'daki öğretilerin bireylerin ekonomik davranışlarını nasıl şekillendirdiğini ve bu öğretilerin toplumsal kalkınma üzerindeki etkisini analiz etmektedir. Kara'nın (2020) çalışmasındaki ekonomik odaklı analizden farklı olarak, bu çalışmada israf eğitiminin toplumda nasıl bir tutum değişikliği yaratabileceğini ve bireylerin israf davranışlarını nasıl dönüştürebileceği ele alınmıştır. Böylelikle, bu konuya daha geniş bir bakış açısı sunmak amaçlanmaktadır.

Çağrı (2016) “İsrif Sorunu: Türkiye’de Ekmek İsrifi Sorunu ve Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri” başlıklı çalışmasında, Türkiye’de ekmek israfının önemli bir ekonomik sorun haline geldiğini ve bunun Türkiye ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilerini incelemektedir. Çalışmada, ekmek israfının özellikle düşük gelirli gruplarda daha yaygın olduğu ve bu israfların ulusal düzeyde büyük ekonomik kayıplara yol açtığı vurgulanmıştır.

Türkiye’deki gıda israfının, sadece ekonomik maliyetleri değil, çevresel etkileri de göz önüne alındığında, sürdürülebilir bir kalkınma hedefinin önündeki en büyük

engellerden biri olduğu ortaya konulmuştur. Çağrı (2016), ekmek israfının önlenmesi için çeşitli politika önerileri sunarak, israfın azaltılmasının ülke ekonomisine nasıl katkı sağlayabileceğini tartışmaktadır.

Çağrı'nın (2016) çalışmasındaki ekmek israfı spesifikliğinden farklı olarak, bu çalışmada israfın daha genel ve çok yönlü bir şekilde, bireysel davranış değişikliklerine odaklanılmıştır. Ayrıca, bu çalışma su, enerji ve zaman gibi diğer tüketim kalemleri üzerinden de analizler yapılmaktadır.

Soysaldı tarafından hazırlanan (2005) “Kur’an’da İsrâf Kavramı” başlıklı çalışmada, Kur’an’daki israf kavramı ele alınmakta ve israfın dini anlamı ile toplumdaki yeri incelenmektedir. Araştırma, israfın yalnızca maddi kaynakları değil, aynı zamanda zaman, emek ve çevreyi de kapsayan geniş bir anlam taşıdığını vurgulamaktadır. Kur’an’daki çeşitli ayetler ve hadislerden örnekler vererek, israfın hem bireysel hem de toplumsal düzeyde nasıl bir problem oluşturduğunu açıklamaktadır.

Çalışma, israfın ahlaki ve toplumsal bir sorun olduğunu, buna karşılık İslam’ın tasarruflu ve dengeli bir yaşam biçimi önerdiğini savunmaktadır. Ayrıca, israfın önlenmesi için alınması gereken bireysel ve toplumsal önlemler üzerinde durulmuştur. Soysaldı (2005) daha çok kavramsal bir çerçeve sunarken, bu çalışmada deney grubuyla gerçekleştirilen bir uygulama üzerine odaklanılmıştır.

Aksoy ve Şallı (2023) tarafından yapılan “Yükseköğretim Öğrencilerinin Gıda İsrâfı Konusundaki Bilgi, Görüş ve Davranışları” başlıklı çalışmanın amacı, yükseköğretim öğrencilerinin gıda israfı konusundaki bilgi düzeylerini, görüşlerini ve davranışlarını incelemektir. Çalışma, öğrencilere yönelik yapılan anketlerle, gıda israfının sebepleri, öğrencilerin bu konuda nasıl bir tutum sergiledikleri ve hangi faktörlerin israfı artırdığına dair veriler toplamıştır.

Araştırma, öğrencilerin gıda israfı konusunda genel olarak yeterli bilgiye sahip olmadığını ve alışkanlıklarının israfı teşvik ettiğini göstermektedir. Aksoy ve Şallı (2023), gıda israfının önlenmesi için eğitim programlarının önemini vurgulayarak, farkındalık yaratılmasının bu sorunun çözülmesinde önemli bir adım olacağını belirtmiştir. Nitekim söz konusu eğitim ihtiyacını gidermek, bu çalışmanın temel amacıdır.

Gemeç ve Gürbüz (2022) “Gıda İsrafının Önlenmesine Yönelik Tutum ve Davranışların Belirlenmesi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme” başlıklı çalışmalarında, üniversite öğrencilerinin gıda israfına yönelik tutum ve davranışlarını belirlemeyi amaçlamaktadırlar. Çalışmada, öğrencilere yönelik yapılan anket ve mülakatlar ile öğrencilerin gıda israfına karşı duyarlılıklarını, bu konuda aldıkları eğitimler ve israfı önlemek için geliştirdikleri alışkanlıklar incelenmiştir.

Bu bağlamda nicel araştırma yöntemi kullanılarak araştırma, Bursa Uludağ Üniversitesi'nde lisans eğitimi gören 62 kadın ve 53 erkek olmak üzere toplam 115 öğrenciyle yüz yüze anket yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Veriler, SPSS 28 programında analiz edilmiştir. Frekans analizi ve One-Way ANOVA analizi uygulanarak öğrencilerin gıda israfına yönelik algı ve tutumları incelenmiştir.

Öğrencilerin genel olarak gıda israfının önlenmesine dair bilgi ve farkındalıklarının arttığı ancak günlük yaşantılarında bu bilinci tam anlamıyla uygulamakta zorlandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda, gıda israfının önlenmesi için eğitim programlarının etkili bir araç olabileceği ve davranış değişiklikleri yaratabileceği ortaya konulmuştur. Yine bu çalışmada bu eğitim ihtiyacı giderilmeye çalışılacaktır.

Durmuş (2022)'un “Aşırı Tüketim ve İsrar; Çözüm Olarak Orta Yollu Tüketim” başlıklı çalışmasında, aşırı tüketim ve israf arasındaki ilişki ele alınmakta ve bu sorunun çözülmesi için orta yollu tüketim yaklaşımının önerildiği vurgulanmaktadır. Çalışma, aşırı tüketimin çevresel, ekonomik ve toplumsal etkilerini incelemekte ve israfı azaltmanın yollarını tartışmaktadır. Durmuş, aşırı tüketimin yalnızca bireysel bir sorun olmadığını, toplumun genel yapısını da olumsuz yönde etkilediğini belirtmektedir. Orta yollu tüketim yaklaşımının hem bireysel hem de toplumsal fayda sağlayacak bir çözüm olduğu savunulmaktadır.

Çalışma betimsel analiz, bir konuyu derinlemesine anlamak için mevcut literatürü inceleme, önceki araştırmalarla karşılaştırmalar yapma ve teori ile pratik arasındaki ilişkileri gözlemlene temeline dayanmaktadır. Durmuş'un (2022) çalışması daha çok teorik analiz temelli çözüm önerileri sunarken, bu çalışma daha çok pratik analiz temelli bir yaklaşımı benimsemektedir.

Bulut ve Tekinbaş Özkaya (2019) tarafından yapılan “Gıda Ürünlerinin Sürdürülebilir Tüketimi Bağlamında Tüketici Tipolojisi Geliştirme Çalışması” başlıklı çalışmada, gıda ürünlerinin sürdürülebilir tüketimi konusunda bir tüketici tipolojisi

geliştirilmiştir. Çalışma, farklı tüketici gruplarının sürdürülebilirlik konusunda nasıl farklı tutumlar sergilediğini ve bu tutumların israf üzerindeki etkilerini incelemektedir. Araştırma, sürdürülebilir tüketim alışkanlıklarının yaygınlaştırılması için tüketici davranışlarının daha iyi anlaşılması gerektiğini ve bu sayede gıda israfının önlenmesinde önemli adımlar atılabileceğini göstermektedir. Çalışma, sürdürülebilir tüketim konusundaki stratejilerin, toplumun geneline yayılmasını sağlayacak politikalar geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Bu çalışmanın özgünleştiği husus ise, çalışmada deney grubunu inceleyerek eğitim programları ve farkındalık artırma üzerine odaklanırken, diğer çalışmanın tüketici tipolojisi oluşturma ve davranışsal analiz yapma üzerine yoğunlaşmasıdır.

Gündeş (2023) "Gıda İsrafi Önleme Motivasyonu Ölçeği'nin Türkçe Versiyonu: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması" başlıklı tezinin literatür taraması bölümünde, gıda israfı ve bu israfı önlemeye yönelik motivasyonel faktörler üzerine yapılan önceki araştırmalar ele alınmıştır. Bu kapsamda, gıda israfının bireysel, toplumsal ve ekonomik nedenleri, bireylerin israfı önleme konusundaki tutum ve davranışları ile bu davranışları etkileyen psikolojik ve sosyal faktörler incelenmiştir. Ayrıca, gıda israfını önlemeye yönelik geliştirilen ölçekler, farklı kültürlerdeki uygulamaları ve bu ölçeklerin geçerlilik-güvenilirlik çalışmaları değerlendirilmiştir.

Araştırmada nicel yöntem kullanılmış olup, veri toplama aracı olarak anket yöntemi tercih edilmiştir. Çalışmada, orijinal ölçekte yer alan maddeler Türkçeye uyarlanmış ve ölçeğin dilsel, yapısal ve istatistiksel geçerliliği test edilmiştir. Katılımcılardan elde edilen veriler istatistiksel analizlerle değerlendirilerek, ölçeğin güvenilirliği ve geçerliliği ölçülmüştür. Bu yöntem sayesinde, gıda israfı önleme motivasyonunu ölçmek için kültürel uyumlu bir ölçek geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Araştırma sonucunda, ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılmış ve elde edilen bulgular doğrultusunda, Türk katılımcılar üzerinde uygulanabilir olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada, bireylerin gıda israfını önlemeye yönelik motivasyonlarını ölçen bir aracın eksikliğini gidermeye katkı sağlanmış, bu ölçeğin akademik araştırmalarda ve politika geliştirme süreçlerinde kullanılabileceği vurgulanmıştır. Gündeş'in (2023) çalışması, özellikle ölçek geliştirmeye yönelik bir katkı sağlarken, bu çalışma daha çok eğitim yöntemiyle israfın azaltılması üzerine yoğunlaşmıştır.

Baykara Mat (2020) tarafından yazılan "Hastanelerde Sağlık Çalışanlarının İsrafa İlişkin Görüşlerinin Nitel Olarak İncelenmesi ve İsrafa İlişkin Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi" başlıklı çalışmada, hastanelerde sağlık çalışanlarının israf konusundaki tutumları incelenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak, sağlık çalışanlarının israf hakkındaki görüşleri derinlemesine analiz edilmiştir. Katılımcılara yapılan yarı yapılandırılmış mülakatlar ve anketler ile elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Ayrıca, israfla ilgili tutumların ölçülmesi amacıyla yeni bir ölçek geliştirilmiştir.

Sonuçlar, sağlık çalışanlarının israf konusunda belirli bir farkındalığa sahip olduklarını ancak günlük pratiklerde israfı önlemek konusunda bazı zorluklar yaşadıklarını göstermektedir. Bu çalışma, sağlık sektöründe israfın azaltılması için eğitim ve politika geliştirme gerekliliğini ortaya koymaktadır. Eğitimin önemi bu çalışmada bir kez daha ortaya konmuştur.

Kaya (2021) tarafından yazılan "Üniversite Öğrencilerinin Ekmek Tüketim Durumları ve İsraflarının Belirlenmesi Üzerine Bir Çalışma" başlıklı çalışmada, üniversite öğrencilerinin ekmek tüketim alışkanlıkları ve israf düzeyleri incelenmiştir. Çalışmada, anket yöntemi kullanılarak öğrencilerin ekmek tüketimi, israf etme sıklığı ve buna etki eden faktörler belirlenmiştir. Katılımcıların demografik özellikleri, ekmek alışkanlıkları ve israfla ilgili görüşleri toplanmış ve analiz edilmiştir. Sonuçlar, öğrencilerin belirli oranda ekmek israfı yaptıklarını, ancak israfın azaltılması konusunda farkındalıklarının olduğunu göstermektedir. Çalışma, ekmek israfının önlenmesi için üniversite öğrencilerine yönelik eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarının önemine dikkat çekmiştir ki bu çalışmada da hedeflenen budur.

Develi (2021) tarafından yazılan "İstenmeyen Tüketim Pratiği Olarak İsrafın Algı ve Tutumunda Kuşaklararası Değişim: Nitel Bir Araştırma" başlıklı çalışmada, israf konusundaki algı ve tutumların kuşaklararası değişimi incelenmiştir. Çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılarak, farklı kuşaklardan bireylerin israf hakkındaki algı ve tutumları derinlemesine bir şekilde analiz edilmiştir. Katılımcılara yapılan yarı yapılandırılmış mülakatlar aracılığıyla, israfın kültürel, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla ilgili görüşler toplanmış ve yorumlanmıştır. Sonuçlar, kuşaklar arasında israf konusunda belirgin tutum farklılıklarının olduğunu, ancak genel anlamda israfın toplumsal bir sorun olarak kabul edildiğini göstermektedir. Çalışma, kuşaklararası

tutum değişikliklerinin israfın önlenmesine yönelik stratejiler geliştirilmesinde önemli bir rol oynayabileceğini vurgulamaktadır. Bu, tez çalışmasıyla mukayese edildiğinde farklı bir örnekleme sahiptir; amaç olarak da farklılaşmaktadır.

Nas (2021) tarafından yazılan "Satın Alma Hiyerarşisinin İslam İktisadındaki Yansıması: Harcamada İsrافی Azaltmanın Bir Yöntemi" başlıklı çalışmada, İslam iktisadı çerçevesinde harcama davranışları ele alınmış ve satın alma hiyerarşisinin israfı önleme üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmada, bireylerin tüketim alışkanlıklarının İslami ilkeler doğrultusunda nasıl şekillendiği ve bu ilkelerin israfı azaltmadaki rolü değerlendirilmiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen bu çalışmada, harcama hiyerarşisinin bireylerin tüketim tercihlerini nasıl yönlendirdiği analiz edilmiştir. Sonuçlar, bireylerin ihtiyaçlarını önceliklendirerek gereksiz harcamalardan kaçınmalarının, israfı önemli ölçüde azaltabileceğini göstermektedir. Çalışma, İslam iktisadının sunduğu harcama prensiplerinin israfı önlemede etkili bir araç olarak kullanılabilmesine vurgu yapmaktadır. Bu çalışma, İslam'ın israf üzerindeki görüşlerinden de faydalanarak eğitim üzerinden böyle bir bilinçlendirme yapmaya çalışmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın bilimsel temelleri doğrultusunda izlenen yöntemsel yaklaşımlar ayrıntılı biçimde ele alınacaktır. Araştırmanın amacına ulaşabilmesi ve geçerli sonuçlara ulaşılabilmesi için uygun modelin seçilmesi, örneklemin belirlenmesi, verilerin sistematik biçimde toplanması ve analiz sürecinin titizlikle yürütülmesi büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda ilk olarak, araştırmanın kuramsal çerçevesiyle uyumlu olarak tercih edilen araştırma modeli açıklanacaktır. Ardından, araştırmanın uygulama alanını oluşturan çalışma grubunun sürecine ve kapsamına değinilecektir. Veri toplama süreci kapsamında kullanılan araçlar, verilerin elde edilme biçimi ve uygulama süreci detaylandırılacaktır. Son olarak, elde edilen verilerin analizinde izlenen istatistiksel ve nitel çözümleme teknikleri, verilerin anlamlı biçimde yorumlanmasını sağlayacak şekilde sunulacaktır. Bu yapı doğrultusunda araştırmanın yöntemsel bütünlüğü ortaya konulacaktır.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, İstanbul'da eğitim gören üniversite öğrencilerine verilen israf eğitiminin, öğrencilerin israf konusundaki farkındalık, tutum ve davranışlarında yaratacağı değişimleri incelemek amacıyla Tek Gruplu Ön Test-Son Test Modeli ve Yarı Deneysel Araştırma Modeli kullanılarak tasarlanmıştır. Bu modelde, eğitim öncesi ve sonrası yapılan ölçümlerle, israf hakkındaki farkındalık, tutum ve davranışlardaki değişim gözlemlenmiştir.

Araştırmanın ilk aşamasında, deney ve kontrol gruplarındaki katılımcıların israf konusundaki farkındalık düzeylerinin başlangıçta birbirine denk olup olmadığını belirlemek amacıyla Levene testi uygulanmıştır. Bu test, gruplar arası varyans homojenliğini inceleyerek, karşılaştırmalı analizlerin geçerliliğini sağlamaya yönelik temel bir istatistiksel ön koşulun değerlendirilmesinde kullanılmıştır. Ardından, katılımcılara israfın boyutlarını, çeşitlerini ve etkilerini anlatan eğitim verilmiştir. Eğitim sonrasında ise deney grubuna son test uygulanarak, eğitim öncesi ve sonrası farkındalık, tutum ve davranışlardaki değişiklikler ölçülmüştür.

Bu çalışmada israf konusuna ilişkin bireylerin farkındalık ve tutumlarını ölçebilmek amacıyla bir anket formu hazırlanmıştır. Literatür taraması sürecinde israfa özel

geliştirilmiş, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmış standart bir ölçeğe ulaşamamıştır. Bununla birlikte, kapsamlı bir ölçek geliştirme süreci yürütmek zaman açısından mümkün olmamıştır. Bu nedenle çalışmada kullanılan anket formu, araştırmacı tarafından oluşturulan ifadelerden oluşmaktadır.

Hazırlanan sorular, israfı ilgili bireysel tutum ve farkındalık düzeylerini anlamaya yönelik olup literatürde yer alan genel yaklaşımlardan, kavramsal çerçeveden ve benzer araştırmalardan esinlenilerek oluşturulmuştur. Bu sorular, ileri araştırmalarda ölçek geliştirme çalışmaları yapacak araştırmacılar için temel oluşturabilecek niteliktedir.

Veri toplama araçları olarak yarı yapılandırılmış mülakat formu ve Likert ölçeği içeren anket kullanılmıştır. Veriler, nitel analiz ve istatistiksel analiz yöntemleriyle değerlendirilerek, eğitim sonrası değişimler analiz edilmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, 2024-2025 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde İstanbul'da çeşitli üniversitelerde öğrenim gören lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında toplamda 40 üniversite öğrencisine ulaşılmıştır.

Sosyal bilimler alanında gerçekleştirilen araştırmalarda, güvenilir ve geçerli sonuçlara ulaşabilmek adına örneklem büyüklüğünün en az 30 kişi olması gerektiği vurgulanmaktadır (Karasar, 2022). Bu kapsamda yarı deneysel yöntem kullanılmış olup katılımcılar kolayda örnekleme yöntemi ile seçilmiştir.

Kolayda örnekleme yönteminde örnekleme erişilmesi kolay kişiler oluşturur. Bu yöntem vakit açısından avantaj sağlar (Baltacı, 2018).

Katılımcılar, deney ve kontrol grubu olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Deney grubuna israf farkındalığına yönelik eğitim verilirken, kontrol grubuna herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Her iki gruba da araştırmanın başlangıcında aynı anket soruları uygulanmıştır. Bu sayede, israf eğitiminin öğrenciler üzerindeki etkisi karşılaştırmalı olarak değerlendirilebilmiştir. Çalışma grubunun belirlenmesinde etik kurallara azami dikkat gösterilmiş, katılımcıların tümü araştırma hakkında bilgilendirilmiş ve gönüllü onamları alınmıştır.

3.3. Veri Toplama Yöntemi

Bu araştırmada, Yarı Deneysel Araştırma Modeli kapsamında Tek Gruplu Ön Test-Son Test Deseni esas alınarak veri toplanmıştır. Bu model, müdahale öncesi ve sonrası gerçekleştirilen ölçümler yoluyla, uygulanan eğitimin etkisini değerlendirme imkânı sunmaktadır. Araştırma grubuna, israfa yönelik farkındalık kazandırmayı amaçlayan bir eğitim programı uygulanmadan önce ve sonra aynı veri toplama araçları kullanılarak ölçümler gerçekleştirilmiştir.

Veri toplama sürecinde hem nicel hem de nitel yöntemlerden yararlanılmıştır. Nicel veriler, katılımcılara uygulanan Likert tipi ölçek içeren bir anket aracılığıyla elde edilmiştir. Bu anket, öğrencilerin israfa ilişkin tutum, farkındalık ve davranışlarını nicel olarak değerlendirmeye yöneliktir. Nitel veriler ise, öğrencilerin konuya dair düşüncelerini daha derinlemesine anlamak amacıyla hazırlanan açık uçlu sorular aracılığıyla toplanmıştır. Bu çalışmada katılımcıların cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi gibi demografik bilgilere yer verilmemiştir. Araştırmanın odak noktası, israf eğitiminin katılımcıların tutum ve farkındalık düzeylerine etkisini değerlendirmek olduğundan, demografik değişkenlerin araştırma amacına katkı sağlamadığı değerlendirilmiştir. Ayrıca, gizlilik ve etik ilkeler gözetilerek, katılımcıların tanınabilirliğini artırabilecek bu tür bilgilerin toplanmasından kaçınılmıştır. Katılımcıların anonimliği sağlanarak, daha güvenli ve özgür bir ortamda düşüncelerini paylaşabilmeleri amaçlanmıştır. Bu yaklaşımla, yalnızca araştırma hedeflerine yönelik veri toplanmış ve kişisel verilerin korunmasına özen gösterilmiştir.

Tüm katılımcılardan uygulamalar öncesinde bilgilendirilmiş onam alınmış, araştırma etik ilkelere uygun şekilde yürütölmüştür. Eğitim öncesi ve sonrası elde edilen veriler karşılaştırılmal olarak analiz edilerek, israf eğitiminin etkisi istatistiksel ve tematik düzeyde değerlendirilmiştir.

3.4. Veri Analiz Yöntemi

Elde edilen verilere, JASP İstatistik Programı üzerinden aşağıdaki işlemler gerçekleştirilmiştir.

İlk olarak, anket verilerinin parametrik testler için uygunluğu değerlendirilmiştir. Bir ölçeğe parametrik testlerin uygulanabilmesi için verilerin normal dağılım göstermesi ya da en azından normal dağılıma yakın bir yapıya sahip olması beklenir (Altunışık vd., 2019). Bu bağlamda, verilerin dağılım özelliklerini

belirlemek amacıyla Shapiro-Wilk testi uygulanmış ve çarpıklık-basıklık değerlerine de başvurulmuştur. Shapiro-Wilk testi, dağılımın normal olup olmadığını istatistiksel olarak değerlendirmeye olanak tanırken; çarpıklık, verinin dağılımının simetriden sapma düzeyini, basıklık ise verinin yoğunlaştığı değerlerin yayılımını gösterir (Altunışık vd., 2019).

Yapılan analizler sonucunda, kontrol grubuna ait verilerin normal dağılıma uymadığı belirlenmiştir. Bu nedenle, bu gruba ilişkin çarpıklık ve basıklık değerleri hesaplanmamıştır. Öte yandan, deney grubuna ait ön test ve son test verilerinin hem Shapiro-Wilk testi hem de çarpıklık-basıklık değerleri dikkate alındığında normal dağılım varsayımını sağladığı görülmüştür. Deney grubundaki bu ölçümlerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1 ile +1 aralığında kalması, normalliğin sağlandığını desteklemektedir. Dolayısıyla, deney grubuna ait veriler parametrik testler için uygun bulunmuştur. Ölçümlere ilişkin ayrıntılı açıklamalara 4.2.3. başlığında yer verilmiştir.

İkinci aşamada; anket çalışmasına katılan iki farklı grubun homojenliği araştırılmak istenmiş olup non-parametrik testlerden Levene Testi uygulanmıştır.

Son aşamada ise; hipotez testlerine geçilmiştir. Kontrol ve Deney II (Deney son-test) Gruplarının İsrar Farkındalık Puanları arasındaki fark araştırılmak istenmiştir. Kontrol grubu verileri normal dağılım göstermediği için parametrik olmayan testlerden Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Hipotez, Deney Grubunun ön-test ve son-test aşamalarındaki farklılıklarının araştırılmasıyla desteklenmek istenmiştir. İlâveten; Deney Gruplarının ön-test ve son-test puanları arasındaki fark incelenmiştir. Yöntem olarak, parametrik testlerden Bağımlı Örneklem t-Testi uygulanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGU VE TARTIŞMA

Bu bölümde, araştırmada elde edilen bulgular tartışılmıştır. İlk olarak, eğitim öncesi grupların karşılaştırması yapılmış ve grupların farkındalık düzeyleri Levene testi ile ölçülmüştür. Ardından, israf eğitimi süreci ele alınmış ve eğitim materyalleri değerlendirilmiştir. Son olarak, eğitim öncesi ve sonrası karşılaştırma gerçekleştirilmiş; kontrol grubunun ön testi ile deney grubunun son testi, ardından da deney grubunun ön testi ile son testi karşılaştırılmıştır.

4.1. İsraf Eğitimi Süreci ve İçeriği

Araştırma kapsamında deney grubuna uygulanan israf farkındalık eğitimi, yapılandırılmış bir program çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Eğitimin temel amacı, katılımcıların israf kavramına ilişkin bilgi düzeylerini artırmak, farklı israf türlerine yönelik bilinç geliştirmek ve sürdürülebilir tüketim alışkanlıkları kazandırmaktır. Eğitim, etkileşimli yöntemler, görsel içerikler ve örnek olaylar kullanılarak yürütülmüştür.

Eğitim programı şu başlıklardan oluşmuştur:

- Açılış ve tanışma
- İsraf kavramının tanımı ve tarihsel gelişimi
- İsrafın türleri: gıda, su, enerji, zaman ve ekonomik israf
- İsrafın nedenleri: bilinçsiz tüketim, plansız harcama, kültürel etkiler
- İsrafın sonuçları: çevresel, ekonomik ve sosyal etkiler
- İslam'da israf anlayışı: Kur'an-ı Kerim ve hadislerde israf
- Günlük yaşamda israfı önlemeye yönelik pratik öneriler
- Soru-cevap ve video destekli tartışmalar
- Kapanış ve değerlendirme

Eğitim, çevrimiçi ortamda gerçekleştirilen interaktif sunum, kısa video gösterimleri ve katılımcı görüşlerinin alındığı tartışma bölümlerini içermiştir. Katılımcıların dikkatini çekmek ve farkındalık düzeylerini artırmak amacıyla gerçek hayat örneklerine,

istatistiksel verilere ve davranışsal ipuçlarına yer verilmiştir. Katılımcılardan, eğitimde maddeler halinde sunulan israf azaltma davranışlarını hayata geçirmeleri beklenmektedir. Yaklaşık 1 saat süren eğitim süreci, katılımcıların konuya ilişkin bilgi ve tutum düzeylerinde değişim yaratmayı hedeflemiştir. Eğitim hazırlanırken bilimsel ve akademik kaynaklardan yararlanılmıştır. İçeriğinde israfın zararlarına, sebeplerine, sonuçlarına ve türlerine değinilmiştir. Eğitim öncesi ve sonrası uygulanan anketlerle, bu değişimin ölçülmesi amaçlanmıştır.

Katılımcılarla etkileşim kurulmasını sağlamak amacıyla her israf türüyle ilgili farkındalık soruları yöneltilmiş, tartışma ortamı oluşturulmuştur. Ayrıca, eğitimin sonunda katılımcıların bilgileri aile bireyleri ve arkadaşlarıyla paylaşmaları teşvik edilmiştir. Eğitimde kullanılan kaynaklar; FAO, Dünya Bankası, IEA gibi uluslararası kurumların raporları ile Kur'an ayetleri ve hadislerden derlenen İslami referanslar temel alınarak oluşturulmuştur. Eğitimin sonunda, bireysel ve toplumsal düzeyde sürdürülebilir bir yaşam biçimi için israfla mücadelenin önemi vurgulanmıştır.

Bu eğitim, araştırmanın uygulama sürecinin temel bileşenlerinden biri olup, deney grubunun tutum ve davranış değişikliklerinin değerlendirilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

4.2. Analizler

Bu bölümde, eğitim öncesi ve sonrası uygulanan anketlerden elde edilen sayısal veriler karşılaştırılarak; katılımcıların israf konusundaki bilgi düzeyleri, tutumları ve davranış eğilimlerindeki değişim incelenecektir. Akabinde istatistiksel analiz sonuçlarına dayalı olarak eğitim sürecinin etkisi değerlendirilecektir. Sonrasında, anket formunda yer alan açık uçlu sorulara verilen yanıtlar değerlendirilerek katılımcıların görüşlerindeki nitel değişimler ortaya konacaktır.

4.2.1. Ölçeğin Güvenirlik ve Geçerlik Analizleri

Ölçeğin Güvenirlik Analizleri

Güvenirlik, bir ölçme aracının tutarlı ve kararlı sonuçlar üretme derecesini ifade eder. Ölçekte yer alan ifadelerin zaman içinde benzer sonuçlar vermesi, aracın güvenilir olduğunu gösterir. Bu nedenle güvenilirlik, geçerli veri elde etmek için ölçekte yer alması gereken temel bir özelliktir (Öncü, 1994). Çalışmada kullanılan ölçeğe, güvenilirlik testleri uygulanmıştır. İlk olarak, Cronbach Alfa Formülü uygulanarak güvenilirlik hesaplanmıştır. Ölçeğin ne kadar tutarlı ve güvenilir olduğunu öğrenmek

için Cronbach Alfa Değerine bakılabilir. Likert tipi ölçeklerde, özellikle maddelerin 1'den 5'e kadar puanlandığı durumlarda, Cronbach Alfa katsayısı güvenilirliği değerlendirmek için yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Bu katsayı 0 ile 1 arasında değişmekte olup, değer 1'e yakın olması, ölçeğin iç tutarlılığının yüksek olduğunu ve dolayısıyla güvenilirliğinin güçlü olduğunu göstermektedir (Öncü, 1994).

Cronbach alfa katsayısı, bir ölçeğin iç tutarlılığını belirlemeye yönelik istatistiksel bir yöntem olup, ölçek üzerindeki madde varyansları ile toplam varyans dikkate alınarak hesaplanır (Ercan ve Kan, 2004). Sosyal bilimler alanında yapılacak araştırmalarda bu değer en az 0,70 olması istenmektedir (Şencan, 2005). Ölçeğin 11 ifadeden oluşan ilk hali için hesaplanan Alfa Katsayısı değeri 0.643'tür. Bu değer ölçeğin, güvenilirlik açısından istenilen düzeyde olmadığını fakat sınırda olduğunu göstermektedir.

Cronbach Alfa Katsayısı Değerini arttırmaya yönelik yaklaşım elde etmek için Madde-Test Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Böylelikle, her bir maddenin ayırt ediciliği ve ölçekten çıkarılması sonucunda güvenilirlik değerine etkisi hesaplanmıştır. Ölçekteki bir maddenin ayırt edici madde olarak kabul edilebilmesi için madde-test korelasyonu sonucu hesaplanan puanların pozitif ve 0,20'dan yüksek olması beklenmektedir. Bu değer altında kalan maddeler ölçekten çıkarılmalıdır (Erkuş, 2003).

Tablo 4.1'de, her bir maddenin aldığı madde-test korelasyon değerlerini verilmiştir.

Tablo 4.1: Madde-Test Korelasyon Değeri

	İfadeler	Madde-Test Korelasyon Değeri
S1	İsrafın çevreye olumsuz etkileri hakkında bilgi sahibiyim.	0.556
S2	Evde yemek israfını önlemek için çeşitli yöntemler kullanırım.	0.497
S3	Çevremdeki kişiler yemek israfını önemsemez.	0.166
S4	Sürekli alıp atma alışkanlığım var ve bu du israfa neden oluyor.	0.438
S5	İsrafın, dünya üzerindeki kaynakları etkileyen büyük bir sorun olduğunu farkındayım.	0.304
S6	Yemek israfını en aza indirmek için alışverişlerimde dikkatli oluyorum.	0.552
S7	Geri dönüşüm ve atık yönetimi konusunda bilgi sahibiyim.	0.446
S8	Ailem veya çevrem yemek israfı hakkında sıkça uyarıda bulunur.	-0.022
S9	İsrafı azaltmak için daha fazla eğitim almanın faydalı olduğunu düşünüyorum.	0.456

S10	Yemek israfının dini veya etik bir açıdan yanlış olduğunu düşünüyorum.	0.171
-----	--	-------

Tablo incelendiğinde 3, 8 ve 10. İfadelerin aldıkları madde-test korelasyon değerlerinin, 0.30'un altında olduğu ve bununla birlikte asgari değer altına düştüğü görülmektedir. Bu ifadeler ölçekten çıkarılmıştır ve tekrar Cronbach Alfa Değeri hesaplanmıştır. Hesaplanan değer, 0.784'tür. Bu değer ile birlikte ölçeğin güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir. Son hali ile maddelerin madde-test korelasyon değerleri ise Tablo 4.2'de verilmiştir:

Tablo 4.2: Madde-Test Korelasyon Değeri Güncel Hali

Madde	İfadeler	Madde-Test Korelasyon Değeri
S1	İsrafın çevreye olumsuz etkileri hakkında bilgi sahibiyim.	0.544
S2	Evde yemek israfını önlemek için çeşitli yöntemler kullanırım.	0.482
S4	Sürekli alıp atma alışkanlığım var ve bu durum israfa neden oluyor.	0.499
S5	İsrafın, dünya üzerindeki kaynakları etkileyen büyük bir sorun olduğunun farkındayım.	0.471
S6	Yemek israfını en aza indirmek için alışverişlerimde dikkatli oluyorum.	0.700
S7	Geri dönüşüm ve atık yönetimi konusunda bilgi sahibiyim.	0.506
S9	İsrafı azaltmak için daha fazla eğitim almanın faydalı olduğunu düşünüyorum.	0.484

Madde-test korelasyon değeri 0,40 ve üzerinde olan bir maddeler için ayırt ediciliği yüksek ifadesi kullanılabilir. (Erkuş, 2003). Tablo incelendiğinde, ölçekte tutulan tüm ifadelerin 0.40 üzerinde olduğu görülmektedir. Ölçekteki bu ifadeler için ayırt etme gücü yüksek ifadeler denilebilir.

Bazı likert ölçekli soruların güvenilirlik düzeyinin istenilen seviyede olmaması, israf etmeme konusunun ahlaki boyutunu derinlemesine analiz etmeyi zorlaştırabilirdi. Ancak, açık uçlu sorular bu boyutun daha iyi anlaşılmasına olanak sağlamış ve katılımcıların ahlaki yaklaşımlarını daha net bir şekilde ortaya koymuştur.

Ölçeğin Geçerlilik Analizleri

Ölçeğin geçerliliğinin araştırılması amacıyla Faktör Analizi uygulanacaktır. Veri setine faktör analizi uygulanmadan önce, analiz için istatistiksel açıdan uygun olup olmadığının test edilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, örneklemin faktör analizine elverişli olup olmadığını belirlemek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği testi ile Bartlett'in küresellik testi gibi ön değerlendirme araçları kullanılmaktadır (Büyüköztürk, 2005). Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi, veri setinin faktör analizine uygunluğunu değerlendirmeye yönelik bir ölçüttür. Buna karşılık

Bartlett küresellik testi, değişkenler arasındaki korelasyonların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla kullanılır. (Altunışık vd., 2019). Bir ölçeğin KMO katsayısının en az 0,5 olması ve Barlett testinin ise anlamlı çıkması, verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir (Altunışık vd., 2019). Analiz sonucu, KMO Değeri 0,760 olarak hesaplanmıştır. Bu değer kabul edilebilir bir değerdir. KMO değeri, 0,6 veya 0,6-0,5 arasında bir değere eşit ise “düşük değer olarak kabul edilir (Altunışık vd., 2019). Barlett Testi istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır. Böylece Faktör Analizine geçilmiştir.

Ölçek şu anki haliyle 5’li likert tipinde 7 sorudan oluşmaktadır ve tüm maddeler tek bir boyut altında toplanmaktadır.

Tablo 4.3: Madde Faktör Yükü Değerleri

Madde	İfadeler	Madde Faktör Yükü Değerleri
S1	İsrafın çevreye olumsuz etkileri hakkında bilgi sahibiyim.	0.648
S2	Evde yemek israfını önlemek için çeşitli yöntemler kullanırım.	0.570
S4	Sürekli alıp atma alışkanlığım var ve bu durum israfa neden oluyor.	0.553
S5	İsrafın, dünya üzerindeki kaynakları etkileyen büyük bir sorun olduğunun farkındayım.	0.538
S6	Yemek israfını en aza indirmek için alışverişlerimde dikkatli oluyorum.	0.773
S7	Geri dönüşüm ve atık yönetimi konusunda bilgi sahibiyim.	0.590
S9	İsrafı azaltmak için daha fazla eğitim almanın faydalı olduğunu düşünüyorum.	0.553

Toplam 40 gözlem ve Maddeler tek bir faktör/boyut altında toplanılacak şekilde Faktör Analizi uygulanmıştır. Analiz sonucunda elde edilen faktör yükleri Tablo 4.3’te verilmiştir.

Bir faktör altında toplanan maddelerin faktör yüklerinin 0.45 ve üzeri olması beklenilmektedir. Bununla birlikte, faktörün kapsadığı maddelerin bahsi geçen yapıyı ölçtüğü bilgisi kabul edilebilir (Büyüköztürk, 2018).

Yapılan Keşifçi Faktör Analizi sonucunda, ölçek ifadelerinin tek faktör altında toplandığı görülmüştür. Rotasyon olarak Varimax Dik Döndürme Yöntemi kullanılmış ve maddeler arasında en düşük faktör yüklerinin 0.50 ile 0.60 arasında değiştiği tespit

edilmiştir. Sonuç olarak; ölçeğin tek boyutlu bir yapıya sahip olduğu ve maddelerin bu boyutu yeterli düzeyde temsil ettiği görülmektedir.

Yapısal geçerliliğin araştırılması amacıyla yapılan Keşifçi Faktör Analizi Sonucuna göre; ölçek geçerliliği sağlanmıştır.

4.2.2. Analizler

Bu bölümde, toplanan verilere birtakım analizler uygulanarak ulaşılan bulgular sunulmuştur ve literatür dikkate alınarak yorumlanmıştır.

Çalışmada ilk olarak 40 kişiye anket soruları sorulmuştur. İkinci aşamada, rastgele katılımcılar iki gruba ayrılmıştır. İlk grup sadece anket sorularının sorulup eğitime dahil edilmeyen gruptur ve Kontrol Grubu olarak ifade edilmiştir. İkinci gruba sonraki aşamada eğitim verilmiştir ve anket soruları tekrar sorulmuştur. Bu gruba Deney Grubu denilmiştir. Ön-test verileri Deney I olarak, son-test verileri Deney II olarak ifade edilmiştir.

Tablo 4.4'te, ilk aşamada Kontrol ve Deney Gruplarından alınan örneklem miktarı, minimum puan, ortalama puan, maksimum puan ve standart hata değerleri sunulmuştur.

Tablo 4.4.: Kontrol ve Deney Gruplarının Örneklem Sayısı, Minimum ve Maksimum Puanlar ile Ortalama ve Standart Hata Değerleri

İsraf Farkındalık ve Tutum Puanları	N	Min	X(ort)	Max	Sd
Kontrol Grubu	20	24	29.150	33	2.87
Deney I Grubu	20	22	29.750	35	3.78

Tablo 1'e bakıldığında; her iki grupta da 20 katılımcının olduğu görülmektedir. Her iki grup için toplanan verilerin puanları 22-35 ve 24-33 arasında değişmektedir. Genel olarak israf farkındalığının her iki grupta da orta-üst seviyede olduğunu gösterir.

Kontrol grubu ortalaması **29.2 değerine karşılık gelmekte** ve Deney I grubu ortalaması **29.8 değerine karşılık gelmektedir. Deney I Grubunun ortalaması çok küçük bir farkla daha yüksektir.**

4.2.3. Kontrol ve Deney I Gruplarının Homojenliğinin Araştırılması

İlk olarak verilerin parametrik olup olmadığı araştırılmıştır. Bunun için verilerin normal dağılıp dağılmadığı araştırılmıştır ve çarpıklık-basıklık değerleri incelenmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde; değişkenlerin çoğunun normal dağılımdan saptığı gözlemlenmiştir.

Daha detaylı bir analiz ve örneklem miktarı 50'den küçük olduğu için, normalliğin araştırılmasında Shapiro Wilk Testi uygulanmıştır.

Tablo 4.5: Kontrol ve Deney Gruplarının Betimsel İstatistikleri ve Shapiro Normallik Testi Sonuçları

	Puanlar	$X \pm S$	En düşük puan	En yüksek puan	Shapiro-Wilk testi	P değeri
Deney	Ön test	44.05 \pm 3.95	37.00	50.00	0.930	*0.157
	Son test	40.80 \pm 4.87	32.00	50.00	0.945	*0.300
Kontrol		40.70 \pm 2.57	37.00	45.00	0.899	0.039

Tablo 4.5'te verilen Shapiro Wilk Testi sonucuna göre, elde edilen p-değeri kontrol grubunda 0.05'ten küçük bir değere karşılık gelmektedir. Bu sonuç, kontrol grubu verilerinin parametrik testler için uygun olmadığını göstermektedir ($p < 0.05$). Bu doğrultuda Deney I ile Kontrol grubu arasında yapılacak hipotez testlerinde parametrik olmayan testler kullanılmıştır.

Deney I ve Deney II gruplarından alınan Shapiro Wilk Testi için hesaplanan p değerleri incelendiğinde ise her iki grubun p değerlerinin 0.05'ten büyük olduğu görülmektedir. Bu durum, her iki grubun verilerinin normal dağılıma uygun olduğunu göstermektedir.

Ölçeğe ilişkin normallik varsayımı Shapiro-Wilk Testi, çarpıklık ve basıklık değerleri ile değerlendirilmiştir. Shapiro Wilk Testi sonucuna göre, Deney I ve Kontrol Grubu verilerinin normallik varsayımını karşılamadığı; Deney I ve Deney II grubu verilerinin ise Shapiro Wilk Testi sonuçlarına göre p değerinin 0.05'ten büyük olması, çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1 ile +1 aralığında kalması, verilerin normal dağılıma uygun olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, Deney I ve Deney II gruplarından alınan verilerin parametrik testler için uygun olduğu görülmektedir.

Bir sonraki aşamada; Deney ve Kontrol Grupları arasındaki benzerlik araştırılmak istenmiştir. İki grup arasındaki varyans homojenliğinin araştırılmasında parametrik olmayan Levene Testi kullanılmıştır.

Tablo 4.6: Kontrol ve Deney I Grupları Arasında Yapılan Levene Testi Sonucu

Soru	Deney Grubu		Kontrol Grubu		F	p-değeri
	X(ort)	Sd	X(ort)	Sd		
1	X(ort)	Sd	X(ort)	Sd	1.900	0.176
	4.200	0.523	4.500	0.513		
2	X(ort)	Sd	X(ort)	Sd	1.993	0.166
	4.400	0.754	4.350	0.489		
	2.900	1.021	3.200	0.894		
4	X(ort)	Sd	X(ort)	Sd	0.451	0.506
	4.000	1.124	3.850	0.988		
5	X(ort)	Sd	X(ort)	Sd	0.754	0.100
	4.350	0.813	4.450	0.759		
6	X(ort)	Sd	X(ort)	Sd	0.248	1.375
	4.250	0.851	4.050	0.826		
7	X(ort)	Sd	X(ort)	Sd	0.902	0.348
	4.050	0.945	3.650	0.745		
	3.500	1.318	3.500	1.147		
9	X(ort)	Sd	X(ort)	Sd	3.475	0.070
	4.500	0.607	4.300	0.923		
	4.650	0.988	4.850	0.366		

Varyansların homojenliğini test etmek amacıyla kullanılan Levene testi, karşılaştırmalı istatistiksel analizlerde varsayım kontrolleri açısından temel bir işlev üstlenmektedir. Levene testi, gruplar arası değişkenlik düzeylerinin istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklılık gösterip göstermediğini ortaya koyar. Böylelikle, analiz sürecinde kullanılacak yöntemin seçimine doğrudan etki ederek veri analizinin güvenilirliğini artırır. Ayrıca Levene testi, verilerin normal dağılım göstermediği durumlarda dahi

güvenilir sonuçlar sunması bakımından, alternatif varyans homojenliği testlerine kıyasla daha esnek bir yapıya sahiptir (Yitnosumarto, 1986).

Sorular için hesaplanan ortalama değerlerine bakıldığında yakın değerlere ulaşıldığı görülmüştür. Tüm sorular için p değeri > 0.05 olarak bulunmuştur. Bu doğrultuda; gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu sonuç, iki grubun benzer/yakın cevaplar verdiğini göstermektedir. Bu çalışma için istenen bir sonuçtur.

4.2.4. Hipotez Testleri

Katılımcıların benzer iki gruba ayrıldıkları saptandıktan sonra; çalışma hipotezlerinin araştırılması amacıyla bir sonraki aşamaya geçilmiştir. Bu aşamada, Kontrol ve Deney II Grubu arasında parametrik olmayan Mann-Whitney U Testi uygulanmıştır. Bununla amaç gruplar arası istatistiksel farklılıkların araştırılmasıdır. Sonrasında; Deney I ve Deney II Grupları arasındaki farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi kullanılarak araştırılmıştır ve bununla amaç Mann-Whitney U Testinden elde edilen sonucu desteklemek ve hipotez için daha geçerli bir bulgu elde etmektir. Ayrıca, Mann-Whitney U Testi yapılırken, ölçek ifadeleri de incelenmiştir. Böylelikle, ifadelerin etkisi görülmek istenmiştir.

4.2.5. İsrاف Farkındalık Puanlara İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Mann-Whitney U Testi normal dağılım göstermeyen iki bağımsız grubun verilerinde ortalamaları karşılaştırmak için kullanılan parametrik olmayan bir analiz yöntemidir. Kontrol ve Deney II Gruplarının İsrاف Farkındalık Puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla Mann-Whitney U Testi uygulanmıştır.

Tablo 4.7: Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Grup	N	Ortalama	U	Cohen's Değeri	p
İsrاف Farkındalık Puanı	Kontrol	20	29.15	80.50	-0.60	0.001
	Deney II	20	32.70			

Gruplar arasında yapılan Mann-Whitney U testi sonucunda, kontrol grubunun sıra ortalaması 29.15, deney grubunun sıra ortalaması ise 32.70 bulunmuştur. Yapılan analizde Mann-Whitney U değeri $U = 80.50$ olarak hesaplanmış ve bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0.05$).

Elde edilen p-değeri, .05 anlamlılık düzeyinin oldukça altında olup, bu sonuç iki grup arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Ayrıca, hesaplanan rank-biserial korelasyon katsayısı ($r = -0.597$) orta düzeyde bir etki büyüklüğüne işaret etmektedir. Bu bulgular, Kontrol Grubunun İsrâf Farkındalık Puanının Deney II Grubunun İsrâf Farkındalık Puanına kıyasla daha düşük düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır.

Hesaplanan etki büyüklüğü (Cohen's Değeri = -0.597) orta büyüklükte bir etkiyi işaret etmektedir. Bu değere göre; Kontrol Grubunun İsrâf Farkındalık Puanı Deney II Grubunun İsrâf Farkındalık Puanına göre anlamlı şekilde daha düşük olduğunu belirtir.

Uygulanan Mann-Whitney U testinin sonuçlarına göre, eğitim verilen grup ile verilmeyen grup arasında, ilgili ölçekte anlamlı bir fark olduğu desteklemektedir. Eğitim verilen grubun (Deney II) İsrâf Farkındalık Puanı Ortalamasının daha yüksek olduğu ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p < 0.05$) Bu doğrultuda; H1 hipotezi kabul edilmektedir.

4.2.6. Ölçek Maddelerine İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Deney II ve Kontrol Gruplarının her bir maddeye verdikleri puanlar arasındaki farkları belirlemek amacıyla Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre bazı ifadelerde gruplar arasında anlamlı farklılıklara rastlanmıştır.

Tablo 4.8.: Her Bir Maddeye İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları, Ortalama Değerler ve Etki Büyüklükleri

	Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	U	Cohen's Değeri	p
S1	Kontrol	20	4.50	0.51	0.12	140.00	-0.30	0.05
	Deney II	20	4.80	0.41	0.09			
S2	Kontrol	20	4.35	0.49	0.11	100.00	-0.50	0.01
	Deney II	20	4.85	0.37	0.08			
S4	Kontrol	20	3.85	0.98	0.22	129.00	-0.36	0.04
	Deney II	20	4.30	1.13	0.25			

S5	Kontrol	20	4.45	0.76	0.17	148.00	-0.26	0.08*
	Deney II	20	4.80	0.41	0.09			
S6	Kontrol	20	4.05	0.83	0.19	122.50	-0.39	0.02
	Deney II	20	4.60	0.60	0.13			
S7	Kontrol	20	3.65	0.75	0.17	70.50	-0.65	<.001
	Deney II	20	4.60	0.60	0.13			
S9	Kontrol	20	4.30	0.92	0.21	146.00	-0.27	0.08*
	Deney II	20	4.75	0.55	0.12			

Tablo incelendiğinde; 2. 4. 6. ve 7. maddelerde düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklar tespit edilmiştir ($p > 0.05$). Ortalamalar arasındaki en yüksek fark, 7. ifade de görülmektedir ve bu ifadeye ilişkin U değeri 70.50 ve $p < .001$ olarak bulunmuştur. Bu sonuç, Deney II Grubunun bu maddeye verdiği puanların Kontrol Grubuna kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir.

1. madde için $p = 0.05$ olarak hesaplanmıştır ve bu değere göre sınırda anlamlı bir fark mevcuttur. 5. ve 9. maddelerinde ise fark istatistiksel olarak anlamlı çıkmamıştır ($p > 0.05$). Buna rağmen, bu iki madde için Cohen's d değerleri sırasıyla -0.26 ve -0.27 bulunmuştur. Bu değerler göre fark, küçük düzeyde etki büyüklüğü göstermektedir.

Etki büyüklükleri açısından incelendiğinde, 7. madde için hesaplanan Cohen's $d = -0.65$ ile büyük düzeyde etki gösterirken; 2. 4. ve 6. maddeler için orta düzeyde (yaklaşık -0.39 ila -0.50 arasında) etkiler tespit edilmiştir.

4.2.7. Deney Grupları Arasında Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

Çalışmada, deney grubundan alınan verilerin dağılımı normal dağılıma uygun olmaması nedeniyle ön-test ve son-test grupları arasındaki farkın incelenmesi için parametrik testlerden Bağımlı Örneklem t-Testi uygulanmıştır. Tabloda ön-test grubu için Deney I, son-test grubu için Deney II ifadeleri kullanılmıştır.

Tablo 4.9: Deney Grupları Üzerinde Yapılan Bağımlı Örneklem t-Testi Sonuçları

	Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart t Hata	t	df	P
	Deney I	20	29.75	3.78	0.85	-2.954	19	

İsraf Farkındalık Puanı	Deney II	20	32.70	3.08	0.69			0.008
-------------------------	----------	----	-------	------	------	--	--	-------

Deney I ve Deney II gruplarına uygulanan Bağımlı Örneklem t-Testi Sonuçlarına göre, ortalamalar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur.

Ön-test puanlarının ortalaması (Ortalama= 29.75, Standart sapma = 3.78), Son-test puanlarının ortalamasından (Ortalama= 32.70, Standart sapma = 3.08) anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

Analiz sonucuna göre, Bağımlı Örneklem t-Test sonucu; Deney grubunun ön-test ve son-test ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğunu ortaya koymuştur ($t(19) = -2.954, p = .008 < 0.05$).

Bu bulgu, uygulanan eğitimin katılımcıların israf farkındalığı/tutumu üzerinde pozitif yönde anlamlı bir etki oluşturduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda H1 hipotezi desteklenmiştir.

4.3. Açık Uçlu Soruların Analizi

Açık Uçlu Soru 1: Eğitim sonrasında, yemek israfını daha az yapmaya karar verdiniz mi? Neden?

Tema	İçerik	Örnek Davranışlar/ İfadeler
Eğitim Sonrası Artan Farkındalık ve Bilinçlenme (8 yanıt)	Eğitimle birlikte katılımcıların israfa dair farkındalıklarında artış gözlemlendi.	“Daha bilinçli bir tüketici oldum.”
Çevresel ve Ekolojik Endişeler (3 yanıt)	Katılımcılar tarafından israfın çevreye zarar verdiği ifade edilmiştir.	“Çöpe giden gıdalar ve boşa tüketilen enerji kaynakları yarının nesillerini zor durumda bırakıyor.”
Vicdani ve Etik Farkındalık	Eğitim sonrası katılımcılar kendilerini	“Dünyada birçok insan yiyecek bulamazken, bize

(3 yanıt)	daha sorumlu hissetmeye başladı.	verileni umarsızca harcamak doğru değil.”
Davranışsal Değişim (5 yanıt)	Eğitim sonrası israf davranışlarında somut değişiklikler gözlemlendi.	“Daha az israf yaptım çünkü eğitimden sonra sorumlu hissettim.”
Davranışlarında değişim olmayanlar (1 yanıt)	Bir katılımcı önceden de bilinçli olduğu için ekstra bir şey yapmadığını belirtti.	“Yemek israfında bilinçliydim; ekstra bir çalışma yapmama gerek kalmadı”

Bu soruya verilen yanıtlar incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğunun, eğitim sonrasında yemek israfına karşı daha bilinçli bir tutum geliştirdiği görülmüştür. Katılımcıların cevapları temelde beş ana temada toplanmaktadır:

1. Eğitim Sonrası Artan Farkındalık ve Bilinçlenme:

Birçok katılımcı, eğitim sayesinde israfın ne denli büyük bir toplumsal ve bireysel sorun olduğunu farkına vardığını belirtmiştir. Katılımcılar “daha dikkatli olmaya başladım”, “artık tabağıma yiyebileceğim kadar alıyorum” gibi ifadelerle, eğitim sonrası farkındalıklarının somut davranışlara dönüştüğünü ifade etmişlerdir.

2. Çevresel ve Ekolojik Endişeler:

Bazı katılımcılar, israfın yalnızca maddi bir kayıp değil aynı zamanda çevresel bir tehdit olduğunu vurgulamıştır. Eğitimle birlikte su, enerji ve gıda zinciri üzerindeki etkiler konusunda bilinç kazandıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum, israfın yalnızca bireysel tüketim tercihi değil, ekosistemle ilişkili bir davranış olarak değerlendirildiğini göstermektedir.

3. Vicdani ve Etik Farkındalık:

Bir diğer önemli tema ise katılımcıların yemek israfına karşı vicdani bir sorumluluk geliştirdiklerini belirtmeleridir. "Dünyada birçok insan açken bizim israf etmemiz doğru değil" gibi ifadeler, katılımcıların etik düzeyde bir değerlendirme yaptığını ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, bireylerin yalnızca bilgi düzeyinde değil, değerler ve vicdan düzeyinde de etkilendiklerini göstermektedir.

4. Davranışsal Değişim:

Katılımcıların çoğu, eğitim sonrası günlük hayatlarında israfı önlemeye yönelik somut adımlar attıklarını belirtmiştir. Öğün planlaması yapmaya başlamak, artan yemekleri değerlendirmek ve ihtiyacı kadar almak gibi davranış değişiklikleri gözlemlenmiştir. Bu da eğitimin kalıcı bir davranış dönüşümüne katkı sunduğunu göstermektedir.

5. Davranış Değişimi Göstermeyenler:

Yalnızca bir katılımcı, eğitim sonrası davranışlarında değişiklik olmadığını ifade etmiştir. Ancak bu katılımcı, halihazırda israf konusunda duyarlı olduğunu ve eğitimin mevcut tutumunu pekiştirdiğini belirtmiştir. Bu durum, eğitimin çoğunluk üzerinde güçlü bir etki oluşturduğunu desteklemektedir.

Bu bulgular, kısa süreli de olsa verilen eğitimin bireylerin hem bilişsel farkındalıklarını artırdığını hem de ahlaki ve çevresel sorumluluklarını pekiştirdiğini göstermektedir. Katılımcıların ifadeleri, eğitimin sadece bilgi aktarımı değil, aynı zamanda tutum ve davranış değişikliği açısından da etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, vicdani temelli dönüşümün davranışların kalıcılığı açısından güçlü bir dayanak sunduğu anlaşılmaktadır. Bu da eğitimin sürdürülebilir tüketim alışkanlıkları kazandırma hedefi açısından işlevsel olduğunu göstermektedir.

Bu sonuçlar, eğitim yoluyla bireylerde israfa dair farkındalık kazandırılabilceğini öne süren literatürle uyumludur. Örneğin; Daysal (2021), israfın azaltılması için erken yaşlardan itibaren eğitim müfredatlarına bu konunun dahil edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde, Günşen (2023), eğitimlerin çevresel farkındalığı artırarak bireylerde olumlu davranış değişikliklerine neden olabileceğini belirtmiştir. Vicdani etkiler bağlamında Daysal ve Demirbaş (2021), etik temelli duyarlılığın israfı önlemede etkili bir faktör olduğunu ifade ederken; Cebeci (2005) de eğitimin dini değerlerle desteklenmesi hâlinde davranış değişimlerinin kalıcı olabileceğine dikkat çekmektedir.

Soru 2: *Yemek israfını azaltmak için eğitim sonrası yeni bir davranış değişikliği yaptınız mı?*

Tema	İçerik	Örnek Davranışlar/ İfadeler
------	--------	--------------------------------

Alışveriş Alışkanlıklarında Değişim (7 cevap)	Katılımcılar, alışverişlerinde daha bilinçli davranmaya başladıklarını belirtmiş.	Tok gitmek, “olmasa da olur” ürünleri almamak, minimal alışveriş.
Porsiyon Kontrolü (4 cevap)	Tabağa daha az yemek alma ve yiyeceği kadar alma vurgusu sık görülmüş.	“Bitirebileceğim kadar yemek alıyorum”, “az porsiyon alıyorum”
Artan Gıdanın Değerlendirilmesi (2 cevap)	Artan yemekleri çöpe atmak yerine farklı şekilde değerlendirme eğilimi gözlemlenmiştir.	Hayvanlara verme, sebze-meyve atıklarından çay yapma
Kaynak Tüketimi Bilinci (3 cevap)	Gıda dışı israfı da fark eden katılımcılar olmuş.	Elektrik, su ve doğalgaz kullanımında dikkatli davranma.
Toplumsal Bilinç ve Aileye Etki (2 cevap)	Davranış değişikliğini yalnızca bireysel değil, toplumsal bir sorumluluk olarak gören katılımcılar var.	Aile bireylerini uyarma, örnek olma, çevreyi bilinçlendirme.
Davranış Değişikliği Yapmayanlar (2 cevap)	Bazı katılımcılar hâlihazırda dikkatli olduğunu ya da henüz bir adım atmadığını belirtmiş.	“Zaten dikkat ediyordum”, “henüz yapmadım ama düşünüyorum”.

Katılımcıların yanıtları incelendiğinde, eğitim sonrasında birçok bireyin günlük yaşamında çeşitli davranış değişiklikleri gerçekleştirdiği görülmektedir. Verilen cevaplar altı ana tema altında toplanmıştır:

1. Alışveriş Alışkanlıklarında Değişim:

Katılımcıların büyük bir kısmı, alışveriş yapma şekillerinde değişiklik yaptıklarını belirtmiştir. Bu değişiklikler arasında aç karnına alışveriş yapmamak, gerçekten ihtiyaç duyulan ürünleri satın almak ve alışveriş sırasında daha temkinli davranmak gibi uygulamalar öne çıkmaktadır. Katılımcılar, bu farkındalık sayesinde gereksiz alım yapmadıklarını ve böylece israfın önüne geçtiklerini ifade etmiştir.

2. Porsiyon Kontrolü ve Tüketim Miktarı:

Katılımcılar “bitirebileceğim kadar yemek almak” veya “az porsiyon almak” gibi ifadelerle, tükettikleri miktar konusunda daha bilinçli davranmaya başladıklarını

belirtmişlerdir. Bu tutumun hem bireysel düzeyde israfı azalttığı hem de uzun vadede sağlıklı tüketim alışkanlıklarına katkı sağladığı anlaşılmaktadır.

3. Artan Gıdanın Değerlendirilmesi:

Bazı katılımcılar, artan yemekleri hayvanlara verdiklerini, sebze ve meyve atıklarını değerlendirmeye çalıştıklarını dile getirmiştir. Bu uygulamalar, bireylerin artık gıdaları atmak yerine geri dönüştürmeye ya da paylaşmaya yöneldiğini ve sürdürülebilir bir yaklaşım benimsediklerini göstermektedir.

4. Kaynak Tüketimi Bilinci:

Su ve enerji gibi diğer kaynakların da daha bilinçli kullanılmaya başlandığı ifade edilmiştir. Katılımcılar, diş fırçalarken suyu kapatma, ışıkları gereksiz yere açık bırakmama gibi küçük ama etkili davranış değişiklikleri gerçekleştirdiklerini belirtmiştir.

5. Toplumsal Bilinç ve Aileye Etki:

Bazı katılımcılar, yalnızca kendi davranışlarını değiştirmekle kalmayıp aile üyelerine ve yakın çevrelerine de örnek olmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu, eğitimin sadece bireysel bir farkındalık yaratmadığını, aynı zamanda sosyal çevreye de olumlu etki sağladığını göstermektedir.

6. Davranış Değişikliği Olmayanlar:

Az sayıda katılımcı ise eğitim sonrasında yeni bir davranış geliştirmediğini, zaten dikkatli biri olduğunu ya da değişim için daha fazla zamana ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. Bu durum, eğitimlerin herkeste aynı hızda ve ölçüde etki yaratmadığını, ancak yine de potansiyel taşıdığını göstermektedir.

Bu bulgular, verilen eğitimin bireylerin hem tüketime hem de israfa yönelik davranışlarını gözden geçirmelerine neden olduğunu ortaya koymaktadır. Alışveriş alışkanlıklarının yeniden yapılandırılması, porsiyon kontrolü ve artan yiyeceklerin değerlendirilmesi gibi somut adımlar, eğitim sonrası farkındalığın davranışa dönüştüğünü göstermektedir. Ayrıca eğitimin etkisi sadece bireysel düzeyde kalmamış, sosyal çevreyi de etkileyecek şekilde genişlemiştir. Bu durum, israfı mücadelede bireysel çabanın ötesine geçerek toplumsal bilinçlenmenin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Elde edilen bulgular, literatürdeki çeşitli araştırmalarla tutarlılık göstermektedir. Örneğin Ateş (2024), alışveriş kararlarında sosyal medya ve çevresel faktörlerin etkisini vurgulayarak, bilinçli tüketim davranışlarının kazanılmasında farkındalığın önemli olduğunu belirtmektedir. Ündevli vd. (2019) ise porsiyon kontrolü ve tüketim bilincinin eğitsel müdahalelerle geliştirilebileceğini ortaya koymuştur. Oraç (2024), artan ve atık gıdaların değerlendirilmesinin sürdürülebilirlik açısından değer taşıdığını ifade ederken; Yazıcı ve Koçer (2020), birey odaklı bilinçlendirme çalışmalarının su tüketimi gibi kaynak kullanımında da anlamlı değişimler yarattığını belirtmiştir. Son olarak, Ünal ve Kara (2024) israfla mücadelede yalnızca bireysel değil, toplumsal çabanın da gerekli olduğunu savunarak bu çalışmanın bulgularını desteklemektedir.

Soru 3: *İsrafi önlemek için öğrendiğiniz yöntemler arasında en faydalı bulduğunuz yöntem hangisi?*

Tema	İçerik	Örnek Davranışlar/ İfadeler
Planlama ve Alışveriş Yöntemleri (3 yanıt)	Katılımcılar, alışveriş ve planlama yapmanın israfi önlemede en etkili yöntemlerden biri olduğunu, iyi bir hazırlık ve bilinçli davranmanın faydalı olduğunu vurgulamaktadır.	- Alışveriş öncesinde liste yapmak. Böylelikle hem eksikleri hem de elimizde olanı daha iyi görüp üstelik israftan da kaçınmış oluyoruz. (Cevap 2)
Sürdürülebilir Tüketim ve Geri Dönüşüme Yönelik Çözümler (9 yanıt)	Katılımcılar, tek kullanımlık ürünlerin yerine sürdürülebilir alternatiflerin kullanılmasının, çevreye olan etkilerini azaltmaya ve israfi engellemeye yardımcı olduğunu belirtiyor.	- Geri dönüştürülebilir cam vb. kullanmak
İhtiyaç Odaklı Tüketim (2 yanıt)	Katılımcılar, ihtiyaçlarını aşan alımlardan kaçınmanın israfi önlemede temel bir yaklaşım olduğunu ve fazlalıklardan kaçınarak daha sürdürülebilir bir tüketim sağlanabileceğini ifade ediyor.	- Asli ihtiyaç dışındakileri almamaya çalışmak. (Cevap 20)
Yemek İsrafi Azaltma Yöntemleri	Yemek israfını azaltma konusunda porsiyon kontrolü, artan yemekleri saklama ve hayvanlara verme gibi pratik	- Yemek yaparken yeterli porsiyonda yapmak.

Tema	İçerik	Örnek Davranışlar/ İfadeler
(3 yanıt)	çözümler, katılımcılar tarafından faydalı yöntemler olarak sunulmuştur.	
Eğitim, Bilinçlendirme ve Farkındalık (3 yanıt)	Katılımcılar, eğitim ve bilinçlendirme yoluyla farkındalık kazandırmanın israfı azaltmada önemli bir rol oynadığını, toplumsal düzeyde değişim sağlanabileceğini belirtmektedir.	- Eğitim ve bilinçlendirme.

Katılımcılardan alınan “İsrafı önlemek için öğrendiğiniz yöntemler arasında en faydalı bulduğunuz yöntem hangisi?” sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde, bireylerin israfla mücadelede hem kişisel farkındalıklarını artırdıkları hem de günlük yaşam pratiklerinde anlamlı değişimlere yöneldikleri görülmektedir. Verilen yanıtlar, yalnızca katılımcıların teorik bilgi düzeyinde kalmadıklarını, aynı zamanda davranışsal dönüşümlere de yol açtıklarını göstermesi açısından oldukça kıymetlidir.

Katılımcıların büyük bir bölümü planlama, alışveriş listesi oluşturma, porsiyon kontrolü, sürdürülebilir tüketim alışkanlıkları geliştirme ve geri dönüştürülebilir ürünler kullanma gibi yöntemleri en etkili araçlar arasında değerlendirmiştir. Özellikle alışveriş öncesi planlama ve ihtiyaç tespiti, gereksiz harcamaların ve tüketimin önüne geçilmesi bakımından ön plana çıkmaktadır.

Bazı katılımcılar ise israfın yalnızca bireysel bir mesele olmadığını, toplumsal düzeyde sürdürülebilirlik ilkesinin benimsenmesi ve kuşaktan kuşağa aktarılacak tüketim alışkanlıklarının geliştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu bağlamda, kapitalist tüketim kalıplarından uzaklaşılarak daha sade, ihtiyaç odaklı ve çevre dostu bir yaşam tarzının benimsenmesi yönünde görüşler bildirilmiştir. Böylelikle israfla mücadele yalnızca bireysel bir tutum değil, aynı zamanda bir kültürel dönüşüm süreci olarak da değerlendirilmiştir.

Dikkat çeken bir diğer husus da dini, ahlaki ve vicdani temellendirmelerin bazı yanıtların arka planında etkili olmasıdır. Bu, bireylerin sadece rasyonel değil, aynı zamanda değer merkezli bir israf karşıtı duruş geliştirdiklerini göstermektedir. Bazı

katılımcılar, artan yemeklerin hayvanlara verilmesi ya da kompost yapılması gibi yaratıcı ve doğaya duyarlı çözüm yollarına yönelmiş; bazıları ise tüketim konusunda iç denetimi önceleyen bir yaklaşımı benimsemiştir.

Sonuç olarak, elde edilen veriler ışığında, israfı mücadelede en etkili bulunan yöntemler kişisel farkındalık, planlama, sürdürülebilirlik ve değer temelli tüketim davranışlarının birleşiminden oluştuğu söylenebilir. Eğitim sürecinin katılımcıların bu farkındalık düzeylerini artırdığı, davranış değişikliği sağladığı ve israfa yönelik çözüm üretme kapasitesini geliştirdiği söylenebilir. Bu da söz konusu eğitimin yalnızca kısa vadeli kazanımlar sunmakla kalmayıp, uzun vadeli sosyal fayda üretme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir.

Erik (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, LUSE adlı bir mobil uygulama geliştirilmiştir. Bu uygulama, tüketicilerin telefonlarına indirilerek, gıda işletmelerinin fazla kalan yemeklerini görüntülemelerine olanak tanımaktadır. Söz konusu yemekler, uygulama aracılığıyla daha uygun fiyatlarla sunulmaktadır. Böylece, hem gıda işletmelerinde israfın önlenmesine katkı sağlanmakta hem de tüketicilere daha uygun fiyatlarla yemek alma imkânı sunulmaktadır. Bu çalışma, gıda israfını azaltmaya yönelik bir çözüm sunarken, tezimizde gerçekleştirdiğimiz eğitimle benzer bir amaca hizmet etmektedir. Her iki yaklaşım da israfı önlemek ve kaynakları verimli kullanmak için farkındalık yaratmayı hedeflemektedir.

Soru 4: *Eğitim sonrası, israfın çevresel ve ekonomik etkilerine dair farkındalığınızda bir değişiklik oldu mu? Bu konuda ne gibi düşünceleriniz var?*

Temalar	İçerik	Örnek İfadeler	Davranışlar/
Farkındalıkta Artış ve Yeni Bilgilerle Tanışma (6 yanıt)	Katılımcılar, eğitim sayesinde israfın farklı boyutları hakkında yeni bilgiler edinmiş ve farkındalıkları artmıştır.	"Yemek israfının ayrıca su israfına ve enerji israfına sebep olduğunu bilmiyordum."	
Çevresel Sonuçlara Yönelik Farkındalık (3 yanıt)	Eğitim, katılımcıların israfın çevresel etkileri hakkında düşünmelerine yol açmıştır.	"... Bugün yaptığımız israfın gelecekte kuraklık ve yoksulluğa neden olacağını hatırladım."	
Ekonomik Sonuçlara Yönelik	Ekonomik sonuçlara yapılan vurgu, katılımcılarda israfın maliyetleri hakkında derin bir	"Ekonomik olarak israfın çok zararlı olduğunu düşünüyorum. Bence plan	

Temalar	İçerik	Örnek Davranışlar/ İfadeler
Farkındalık (4 yanıt)	anlayış oluşturarak, dikkatli planlamanın önemini ortaya koymuştur.	yapılırken detaylıca düşünülmeli."
Davranışsal Değişim ve Uygulama (3 yanıt)	Eğitim, katılımcıların davranışlarını değiştirmelerine ve israfı önlemek adına daha bilinçli hareket etmelerine yardımcı olmuştur.	"Evet daha çok bilinçli hareket etmeye özen gösteriyorum."
Aile ve Toplumsal Etkileşim (2 yanıt)	Eğitim, aile içindeki farkındalık düzeyini artırmakta ve toplumsal etkiler yaratmakta önemli bir rol oynamaktadır.	"Eğitim ailede başlar, ben bu bilinci ailemde edindim. Özellikle annelere bu konuyla ilgili seminerler verilebilir."
Eğitim Öncesi Bilince Sahip Olanlar (1 yanıt)	Bazı katılımcılar, eğitim öncesinde belirli bir farkındalığa sahipti, ancak eğitim süreci duygusal bir değişim yaratmıştır.	"Düşüncelerimde sabit, hislerimde olumlu bir değişim olduğunu söyleyebilirim."
Farkındalıkta Değişim Olmayanlar (1 yanıt)	Eğitim bazı katılımcılarda farkındalık yaratmamış ve etkili olmamıştır. Bu durum, eğitim yönteminin her katılımcıya aynı derecede etki etmediğini göstermektedir.	"Olmadı."

Katılımcı yanıtları, israfın yalnızca bireysel değil, çevresel ve ekonomik boyutları olan toplumsal bir sorun olarak kavrandığını göstermektedir. Eğitim sonrasında birçok katılımcı, israfın ekolojik ve ekonomik etkilerine dair farkındalığının arttığını ifade etmiştir. Daha önce bu konuda duyarlı olduğunu belirten bireyler bile su, enerji ve ekonomiyle olan ilişkileri yeni fark ettiklerini dile getirmiştir. Özellikle yemek israfının dolaylı kaynak kayıplarına neden olduğu bilgisi, sistemsel düşünmeye katkı sağlamıştır. Ayrıca, ihtiyaç sahiplerine gıda ulaştırma, kompost yapma ve su tasarrufu gibi uygulamalar, farkındalığın davranışa dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Ancak bazı katılımcıların eğitimden etkilenmediğini belirtmesi, bireysel farklılıkların eğitimin etkisini sınırlayabildiğini göstermektedir. Genel olarak eğitim, bireysel

sorumluluğun ötesine geçerek çevresel sürdürülebilirlik ve ekonomik bilinç konusunda farkındalık sağlamıştır.

Ündevli vd. (2019), tarafından yapılan çalışma sonucunda israfın azaltılması için farkındalığı artırmaya yönelik teşvik çalışmalarının yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Araştırmamız bu teşviği destekler niteliktedir.

Soru 5: *Eğitim sonrası, çevrenizdeki kişilerin yemek israfı hakkındaki tutumlarında bir değişiklik gözlemlediniz mi? Varsa, nasıl bir değişiklik oldu?*

Tema Kategorisi	İçerik	Örnek Davranışlar/İfadeler
1. Gözlemlenen Olumlu Değişim (12 yanıt)	Az porsiyon alma, artık yemek bırakmama gibi davranışlar gözlemlenmiştir.	“...yemekleri tabaklara daha az koyduklarını tespit ettim.”
2. Değişim Gözlemlenmemesi (5 yanıt)	Davranış değişikliği olmadığını belirten katılımcılar olmuştur.	“Olmadı.”
3. Farkındalık ve İçsel Gözlem (3 yanıt)	Değişim olup olmadığından çok israf konusunda artan farkındalıklar gözlemlenmiştir.	“...bayram şekerleri, yarını yokmuşçasına doldurulan yemek tabakları gibi davranışlarda değişiklik...”

Katılımcıların büyük çoğunluğu, eğitim sonrasında çevresindeki bireylerin yemek israfına yönelik tutumlarında olumlu yönde değişiklikler gözlemlediklerini belirtmiştir. Özellikle porsiyon kontrolü, alışverişte ihtiyaç fazlası tüketimden kaçınma ve israf konusunda daha bilinçli davranma gibi eylemlerde somut iyileşmeler olduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte bazı katılımcılar, çevrelerinde belirgin bir değişiklik gözlemleyemediklerini; bunun nedenini ise ya sosyal çevrenin alışkanlıklarının katılmasıyla ya da kendi etki alanlarının sınırlılığıyla açıklamıştır. Eğitim sürecinin, yalnızca bireysel farkındalık oluşturmakla kalmayıp katılımcıların çevresini bilinçlendirme yönünde aktif roller üstlenmelerini teşvik ettiği de dikkat çekici bir bulgu olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, israfla mücadelede eğitimin dönüştürücü gücünü ve sosyal yayılım etkisini göstermesi açısından anlamlıdır. Literatür?

Soru 6: *Yemek israfını önlemek için daha fazla eğitim almayı düşünüyor musunuz?*

Tema	Açıklama	Örnek Yanıtlar
Eğitim İsteyenler (15 yanıt)	Yemek israfı konusunda daha fazla eğitim almayı isteyen ve öğrenmeye açık bireyler.	"Evet çevreme daha fazla bilgi verebilmek için bu konuda çok bilgili olmalıyım.", "Evet ve herkesin bu konuda bilinçlenmesi gerektiğine inanıyorum."
Eğitim İstemeyenler (3 yanıt)	Mevcut bilgilerinin yeterli olduğunu düşünen veya eğitime ihtiyaç duymayan bireyler.	"Bunun yeterli olduğunu düşünüyorum.", "Bilinçli olduğumu düşünüyorum ama bu eğitim de beni daha çok bilinçlendirdi. Bu kadarı yeterli."
Kararsızlar (2 yanıt)	Eğitim alma konusunda net bir karar vermemiş, olasılıklı yaklaşan bireyler.	"Olabilir.", "Belki ilerleyen süreçte olabilir."

Katılımcıların büyük çoğunluğu, yemek israfını önlemek için daha fazla eğitim almayı olumlu karşılamaktadır. Eğitimle farkındalıklarının arttığını belirten katılımcılar hem kendi davranışlarını geliştirmek hem de çevrelerini bilinçlendirebilmek adına yeni eğitimlere açık olduklarını ifade etmiştir. Bazı katılımcılar mevcut bilgilerini yeterli bulsa da genel olarak eğitimin sürekli olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu durum, israfla mücadelede eğitimin etkili bir araç olarak görüldüğünü ve sürdürülebilir farkındalık için tekrarlayan bilgilendirme süreçlerine ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Bu çalışmadaki bulgular, Çetinoğlu ve Ünlüöner'in (2020) araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir. Çetinoğlu ve Ünlüöner (2020) tarafından yapılan araştırmada, tüketicilerin bilinç düzeyini artırarak gıda israfını azaltmayı amaçlayan Turuncu Bayrak uygulamasının otel personelinin gıda israfı hakkında daha fazla bilgi edinmesini sağladığı ve bunun sonucunda personelin davranışlarının değiştiği; aynı zamanda müşterilerin, Turuncu Bayrak uygulaması ile gıda tüketiminde israftan uzak bir yaklaşım sergiledikleri gözlemlenmiştir.

Soru 7: Eğitim sonrasında, israfın sadece bireysel bir sorun değil toplumsal bir sorun olduğu konusunda bilinciniz arttı mı? Bu konuda ne gibi düşünceleriniz var?

Tema	Açıklama	Örnek Yanıt
Farkındalığı Artanlar (20 yanıt)	Eğitim sonrasında israfın sadece bireysel değil aynı zamanda toplumsal bir sorun olduğunun bilincine varan katılımcılar.	"Kesinlikle bireyden topluma yansıyan bir süreç olduğunu fark ettim."

Katılımcılar, israfın başlangıçta bireysel olarak ortaya çıksa da zamanla toplumsal düzeyde ciddi sonuçlar doğurduğunu ve bu durumun geniş çaplı farkındalık gerektirdiğini belirtmiştir. Ayrıca israfın, özellikle çevresel tahribata yol açması ve gelecek nesillerin yaşam koşullarını tehdit etmesi bakımından yalnızca bugünün değil, geleceğin de sorunu olduğu vurgulanmıştır. Araştırma bulguları, israfla mücadelede bireysel çabaların yetersiz kaldığını ve toplumsal düzeyde ortak bir sorumluluk anlayışına ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda eğitim ve farkındalık artırıcı çalışmaların önemli bir rol oynadığına dikkat çekilmiştir. Sonuç olarak, israfın önlenmesi için bireysel bilinçlenmenin ötesine geçilerek toplumsal iş birliği ve çevresel duyarlılık temelinde bütüncül bir yaklaşım benimsenmesi gerektiği ortaya konulmuştur.

Soru 8: Eğitim sonrası, yemek israfını önlemenin kişisel sorumluluk olarak algılanması gerektiğine katılıyor musunuz? Bu konuda ne gibi görüşleriniz var?

Tema	Açıklama	Örnek Yanıtlar
Yemek İsrafının Kişisel ve Toplumsal Sorumluluk Olarak Algılanması	Katılımcılar, yemek israfını önlemenin hem bireysel bir sorumluluk hem de toplumsal bir mesele olduğunu vurgulamışlar. Farkındalığın arttığına göre, herkesin bu sorumluluğu üstlenmesi gerektiği düşünülüyor.	"Herkes kendini düzeltirse zaten toplum düzelecektir." "Evet kesinlikle, çünkü bu bilinç bireysel de başlayıp genele yayılacaktır."

Araştırma sonuçları, katılımcılar yemek israfının önlenmesinde bireysel sorumluluğu ön planda tuttuğunu göstermektedir. Eğitim süreci, bireysel farkındalık düzeyini artırarak davranış değişimini teşvik etmiştir. Katılımcıların ifadeleri, bireysel tutumların toplumsal değişimin temelini oluşturduğuna dair güçlü bir inancı yansıtmaktadır. “Birey değişirse toplum değişir” şeklindeki görüşler, mikro düzeydeki farkındalığın makro ölçekte etkiler yaratabileceğine işaret etmektedir. Ayrıca bazı katılımcılar, bireysel çabaların kolektif farkındalıkla desteklenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu bağlamda, yemek israfının yalnızca bireysel değil, yapısal ve toplumsal yönleriyle ele alınması gerektiği ifade edilmiştir. Eğitim sonrasında bazı katılımcıların doğrudan uygulamaya dönük adımlar attıkları da gözlemlenmiştir. Genel olarak bulgular, bireysel farkındalığın toplumsal sorumlulukla birleştiğinde daha sürdürülebilir sonuçlar doğurabileceğini ve eğitimin bu süreçte dönüştürücü bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır.

Bireylerde israf bilincinin geliştirilmesi amacıyla, kitle iletişim araçları aracılığıyla yürütülecek bilinçlendirme çalışmaları ile desteklenen eğitim programları ve farkındalık seminerleri düzenlenmelidir. Bu tür çok boyutlu yaklaşımlar, bireylerin israfın toplumsal, ekonomik ve çevresel boyutları hakkında daha derin bir farkındalık kazanmasına ve bu doğrultuda davranışlarını dönüştürmesine olanak tanıyacaktır. (Karakaş, 2019).

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu araştırma, üniversite öğrencilerine verilen kısa süreli bir israf farkındalık eğitiminin, bireylerin israfa yönelik farkındalık, tutum ve davranışlarında bir değişim oluşturup oluşturmadığını değerlendirmeyi amaçlamıştır. Yapılan analizler sonucunda, deney grubunda eğitim sonrasında anlamlı ve olumlu değişikliklerin meydana geldiği görülmüştür.

Elde edilen nicel veriler, deney grubunun puanlarında eğitim sonrası belirgin bir artış olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca nitel veriler, katılımcıların açık uçlu sorulara verdikleri yanıtlar doğrultusunda, günlük yaşamda israfı azaltmaya dönük adımlar attıklarını ve bu davranışların kalıcılık eğilimi taşıdığını göstermektedir. Katılımcıların porsiyon küçültme, alışveriş alışkanlıklarını gözden geçirme ve artan yemekleri değerlendirme gibi bireysel önlemler aldığı; bazı katılımcıların ise çevresini bu yönde etkilemeye başladığı tespit edilmiştir.

Eğitim süreci, katılımcılar tarafından yalnızca bilgi aktarımı olarak değil, aynı zamanda farkındalık geliştirme ve içselleştirme süreci olarak deneyimlenmiştir. Katılımcılar edindikleri bilgileri davranışa dönüştürmüş ve bu değişim sosyal çevreye de yansımıştır. Bu da kısa süreli bir eğitimin bile bireysel düzeyde başlayarak toplumsal etki oluşturabileceğini göstermektedir.

Eğitim içeriğinde yer alan çevresel, ahlaki ve vicdani temaların da etkili olduğu görülmektedir. Öğrencilerin yanıtlarına göre aldıkları eğitimle, israfın yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda ahlaki ve vicdani bir sorumluluk olduğu bilinci oluşmuştur. Bu durum, israf konusunun çok boyutlu ve bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasının önemini ortaya koymaktadır.

Öte yandan bazı katılımcılarda gözle görülür bir değişiklik yaşanmamış olması, bireysel alışkanlıkların ve dirençlerin davranış dönüşümünü zorlaştırabileceğini göstermektedir. Bu nedenle bilgi vermenin tek başına yeterli olmadığı, davranış değişiminin zaman, tekrar ve sosyal destek gibi faktörlerle desteklenmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bu da eğitim programlarının uzun vadeli takibi ve sürdürülebilirliği açısından önem arz etmektedir.

5.2. Öneriler

Bu çalışmanın bulgularından hareketle, gelecekte yapılacak uygulamalara ve araştırmalara yönelik aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

1. Eğitim Programları Süreklilik Göstermelidir: İsraf konusunda farkındalığın kalıcı olabilmesi için eğitimler bir defaya mahsus olmamalı, belirli aralıklarla tekrarlanmalıdır.
2. Müfredatla Entegrasyon Sağlanmalıdır: İlköğretimden üniversiteye kadar her kademedede, israf ve sürdürülebilirlik konularına ders programlarında yer verilmelidir.
3. Toplumsal Katılım Teşvik Edilmelidir: Kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin iş birliğiyle farkındalık artırıcı sosyal kampanyalar ve etkinlikler düzenlenmelidir.
4. Değer Temelli Eğitim Benimsenmelidir: İsraf sadece ekonomik bir kayıp değil, aynı zamanda vicdani, çevresel ve dini bir sorumluluk olarak da ele alınmalı; eğitim içerikleri buna uygun şekilde yapılandırılmalıdır.
5. Aile ve Sosyal Çevre Dahil Edilmelidir: Katılımcıların edindiği farkındalıkların kalıcılığı için aile bireylerinin ve yakın çevrenin de sürece dahil edilmesi sağlanmalıdır.
6. Uzun Vadeli İzleme Araştırmaları Yapılmalıdır: Eğitimden sonra geçen zaman içerisinde davranış değişikliklerinin sürüp sürmediği düzenli aralıklarla izlenmelidir.

Bu öneriler ışığında geliştirilecek uygulamalar, israf farkındalığının daha etkili, kalıcı ve toplum genelinde yaygın hale gelmesini sağlayabilir. Özellikle üniversite öğrencileri gibi genç bireyler, bu sürecin hem taşıyıcısı hem de dönüştürücüsü olabilecek önemli bir grubu oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

Adalı, M. R., Cengiz Toklu, M., & Kiraz, A. (2016). Enerji Tasarrufu Sağlayan Bir Cihazın Etkili Ekonomik Faktörler İle Yatırım Analizi. *Endüstri Mühendisliği*, 27(1), 17-24.

Aksoy, M., & Şallı, G. (2023). Yükseköğretim Öğrencilerinin Gıda İsrafi Konusundaki Bilgi, Görüş ve Davranışları. *Anadolu Strateji Dergisi*, 5(2), 11-32.

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2019). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: SPSS uygulamalı. Sakarya Yayıncılık. Arıkan, R. (2004). *Araştırma teknikleri ve rapor hazırlama*. Asil Yayın Dağıtım.

Ateş, S. (2024). *Tüketici kitlelerini harekete geçiren güç: Algı yönetimi*. R&S - Araştırma Çalışmaları Anadolu Dergisi,

Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 231-274.

Baykara Mat, S. T. (2020). Hastanelerde Sağlık Çalışanlarının İsrafa İlişkin Görüşlerinin Nitel Olarak İncelenmesi Ve İsrafa İlişkin Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi. *İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Doktora Tezi*.

Buhari, E. (1999). *Sahih Buhari: Edeb* (Vol. 8). Dar al-Kutub al-Ilmiyah.

Bulut, Z. A., Tekinbaş Özkaya, F., Karabulut, A. N., Atağan, G. (2019). Gıda Ürünlerinin Sürdürülebilir Tüketimi Bağlamında Tüketici Tipolojisi Geliştirme Çalışması. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28(3), 73-90.

Büyüköztürk, Ş. (2005). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum* (24.baskı). Ankara: Pegem Yayınları.

Cankılıç, İ. (2020). Kur'ân-ı Kerim'de İsrâf Kavramı ve İnançla İlişkisi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 29(2), 597-629.

Cebeci, A. (2005). İlköğretim Din ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Ahlakî Değerlerin Eğitimi ve Öğretimi. Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Çağrı, H. (2016). İsrâf Sorunu: Türkiye’de Ekmek İsrâfi Sorunu ve Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı.

Çalışkan, D. (2024). İsrâf ekonomisi ve Burdur ilinde gıda tüketim israfına yönelik bir araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı. Doktora Tezi.

Çalışkan, D., & Hatırlı, S. A. (2023). İsrâf Ekonomisinin Teorik Analizi. Selçuk Üniversitesi Akşehir Meslek Yüksekokulu Sosyal Bilimler Dergisi, 1(1), 45-60.

Çalışkan, D., & Hatırlı, S. A. (2023). İSRÂF EKONOMİSİNİN TEORİK ANALİZİ. *Selçuk Üniversitesi Akşehir Meslek Yüksekokulu Sosyal Bilimler Dergisi*(15), 53-64.

Çetinoğlu, A., Sezgin, C., & Ateş, A. (2023). Türkiye’de gıda israfını önleme çalışmaları: Gıda dostu Turuncu Bayrak örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 11(4).

Dal, N. E. (2017). Tüketim toplumu ve tüketim toplumuna yöneltilen eleştiriler üzerine bir tartışma. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9 (19), 1-21.

Daysal, H., & Demirbaş, N. (2021). Tüketicilerin gıda israfının önlenmesine yönelik tutum ve davranışlarının belirlenmesi: İzmir ili örneği.

Develi, G. (2024). İstenmeyen Tüketim Pratiği Olarak İsrâfın Algı ve Tutumunda Kuşaklararası Değişim: Nitel Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Diyanet İşleri Başkanlığı, Kur’an Meali

Durmuş, H. (2022). Aşırı Tüketim ve İsrâf; Çözüm Olarak Orta Yollu Tüketim. *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 272-298.

Durmuş, H. (2022). Gıda israfının boyutu ve ekonomik etkilerinin tespiti üzerine bir araştırma: Sakarya ili örneği. [Doktora Tezi]. Sakarya Üniversitesi.: 150

Ercan, İ., & Kan, İ. (2004). Ölçeklerde güvenilirlik ve geçerlik. Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 30(3), 211-216.

Erik, U., & Pekerşen, Y. (2019). Restoran İşletmelerinde Gıda İsrafının Önlenmesi ve İhtiyaç Fazlası Yemeğin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Mobil Uygulama Modelinin Geliştirilmesi: LUSE. Seyahat Ve Otel İşletmeciliği Dergisi, 16(3), 418-436. <https://doi.org/10.24010/soid.605045>

Erkuş, A. (2003). Psikometri üzerine yazılar. Türk Psikologlar Derneği Yayınları No: 24, Ankara.

FAO, (2022), World Food and Agriculture – Statistical Yearbook 2022, Rome. <https://doi.org/10.4060/cc2211en> Erişim: 30.05.2023

Geçgin, E. (2024). LİSELERİN YİYECEK İÇECEK HİZMETLERİ BÖLÜMÜNDE GIDA İSRAFI EĞİTİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi, 13(2), 760-775. <https://doi.org/10.7884/teke.1433638>

Gemeç, E., & Gürbüz, İ. B. (2022). Gıda İsrafının Önlenmesine Yönelik Tutum ve Davranışların Belirlenmesi; Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme. Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences, 8, 164-173.

Gümüş Böke, E. (2021). İslâm'da İsrâf Ve Çevre İlişkisi. Academic Platform Journal of Halal Lifestyle, 3(1), 54-72.

Gündeş, A. M. (2023). Gıda israfı önleme motivasyonu ölçeği'nin Türkçe versiyonu: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Okan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Günşen, G. (2023). Çevre eğitimi etkinliklerinin okul öncesi öğretmen adaylarının ekolojik ayak izi farkındalığı ve çevre bilincine yönelik ilgi düzeylerine olan etkisinin incelenmesi. *Uluslararası Temel Eğitim Çalışmaları Dergisi*.

Kaiser, R. 2008. The Graduate Water Program at Texas A&M University. Journal of Contemporary Water Research & Education, 139, 47-54.

Kallek, C. "İsraf", TDV İslâm Ansiklopedisi, 23/178-180. İstanbul TDV Yayınları 2001. <https://islamansiklopedisi.org.tr/israf> Erişim tarihi: (02.07.2025).

Kara, S. H. (2020). Kur'an-ı Kerim Işığında İsraf ve Cimriliğin İktisadi Sonuçları. *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi*, 6(2), 238-274.

Karaarslan, H. İ. (2013). Kur'ân-ı Kerîm'de İsraf Kavramı. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karakaş, G. 2019. Gıda israfının davranışsal belirleyicileri; Çorum ili örneği. *Turkish Journal of Agriculture-Food Science and Technology*, 7(3): 467-474.

Karasar, N. (2022). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler* (36. baskı). Nobel Yayıncılık.

Kavaz, İ., & Özbuğday (2016), F. C. Enerjide Dışa Bağımlılık Ve Enerji Verimliliği Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye Örneği, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 4, Sayı:27,Haziran,https://asosjournal.com/?mod=tammetin&makaleadi=&makaleurl=1656976449_1196%20İsmail%20KAVAZ.pdf&key=33696, ss. 331-349.

Kaya, M. (2021). Üniversite Öğrencilerinin Ekmek Tüketim Durumları ve İsraflarının Belirlenmesi Üzerine Bir Çalışma. Yüksek lisans tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Köklü, N. (2020). Eğitimde Değerlendirme ve Ölçme Yöntemleri, *Pegem Akademi Yayınları*, 115-118.

Köksal, İ. (2003). İslam Hukuku Açısından İsraf Ekonomisi Üzerine Bir Değerlendirme. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 201-210.

Kurtuluş Çakır, Y. (2023). İslam'da İsraf: Sıfır Atık Üzerine Bir Değerlendirme. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.

Nas, E. M. (2023). Satın alma hiyerarşisinin İslam iktisadındaki yansıması: Harcamada israfi azaltmanın bir yöntemi (Yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam İktisadı Anabilim Dalı

Oraç, A. (2024). Sürdürülebilir biyoaktif peptit kaynakları: Gıda işleme yan ürünleri ve atıkları. *Türk Tarım Dergisi - Gıda Bilimi ve Teknolojisi*.

Öncü, H. (1994). Eğitimde ölçme ve değerlendirme. Ankara: Matser Basım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Özçelik, G. (2006). Moda eğitimi veren kurumlarda etkili zaman yönetimini belirlemeye yönelik bir araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Shadish, W. R., Cook, T. D., & Campbell, D. T. (2002). *Experimental and quasi-experimental designs for generalized causal inference*. Houghton Mifflin.

Soysaldı, M. (2005). Kur'an'da İsraf Kavramı. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(18-19), 93-127.

Soysaldı, Mehmet. "KUR'AN'DA İSRAF KAVRAMI". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/18-19 (Ocak 2005), 93-127.
<https://doi.org/10.17120/omuifd.94799>.

Süzen, E., & Abay, P. (2018). Türk Yapım Şantiyelerinde İsraf Kavramı ve Çözüm Önerileri. *JAV Studies*, 4(20), 589-597.

Şencan, H. (2005). Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlilik. Ankara: Seçkin Yayıncılık

Tatlıoğlu, S. S. (2021). Öğrenmeye Sosyal- Bilişsel Bir Bakış: Albert Bandura. *Sosyoloji Notları*, 5(1), 15-30.

Tisva. (2019). Dünyada Gıda İsrafının Karşılaştırmalı Analizi.
[Http://İsraf.Org/Public/Admin/Filemanager/Uploaded/Kitapciklar/Dunyada_Gida_Israf%C4%B1_Karsilast%C4%B1rma.Pdf](http://İsraf.Org/Public/Admin/Filemanager/Uploaded/Kitapciklar/Dunyada_Gida_Israf%C4%B1_Karsilast%C4%B1rma.Pdf)

Türkiye İsraf Raporu, 2018. Türkiye Cumhuriyet Ticaret Bakanlığı Tüketicinin Korunması ve Piyasa Gözetim Genel Müdürlüğü, Aralık 2018, Ankara.

Türkiye İsraf Raporu. (2018, Aralık). <https://ticaret.gov.tr/>

Ülger, A. Ö. (2011). Günümüzde su eğitimi ve ilköğretim öğrencilerinin su ile ilgili tutumlarının araştırılması (Muğla ili örneği). [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.

Ünal, S., & Kara, M. (2024). İslami bağlılık ve israf anlayışının tüketici davranışlarına etkisi: Yozgat ili örneği. *Türk Akademik Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*.

Ündevli, A., Kadam, G., Bekdik, Y. L., Yılmaz, H. İ., vd. (2019). Aydın İlinde Gıda İsrafının Belirlenmesi: Bir Örnek Olay Çalışması. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 25(2), 169-184. <https://doi.org/10.24181/tarekoder.592049>

Ündevli, A., Kadam, G., Bekdik, Y. L., Yılmaz, H. İ., vd. (2019). Aydın İlinde Gıda İsrafının Belirlenmesi: Bir Örnek Olay Çalışması. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 25(2), 169-184. <https://doi.org/10.24181/tarekoder.592049>.

Ündevli, A., Kadam, G., Bekdik, Y. L., Yılmaz, H. İ., vd. (2019). Aydın İlinde Gıda İsrafının Belirlenmesi: Bir Örnek Olay Çalışması. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 25(2), 169-184. <https://doi.org/10.24181/tarekoder.592049>

Yazıcı, N., & Koçer, N. (2020). Su kullanım bilincinin değerlendirilmesi: Kırklareli örneği. *Turkish Journal of Forestry*, 21(3), 231-242. <https://doi.org/10.18182/tjf.767146>.

Yitnosumarto, S., & O'Neill, M. (1986). ON LEVENE'S TESTS OF VARIANCE HOMOGENEITY. *Australian & New Zealand Journal of Statistics*, 28, 230-241.

https://ilkha.com/gundem/turkiye-israfi-onleme-vakfi-devlet-kamu-kaynaklarinin-israf-edilmesinin-onune-gecmeli-165927?utm_source=chatgpt.com

<https://www.haberturk.com/bir-yilda-4-milyar-380-milyon-ekmek-cope-gidiyor-2059366-ekonomi>

EK-1 Anket Soruları

- 1- İsrafın çevreye olumsuz etkileri hakkında bilgi sahibiyim.
 - Kesinlikle Katılmıyorum
 - Katılmıyorum
 - Kararsızım
 - Katılıyorum
 - Kesinlikle Katılıyorum

- 2- Evde yemek israfını önlemek için çeşitli yöntemler kullanırım.
 - Kesinlikle Katılmıyorum
 - Katılmıyorum
 - Kararsızım
 - Katılıyorum
 - Kesinlikle Katılıyorum

- 3- Çevremdeki kişiler yemek israfını önemsemez.
 - Kesinlikle Katılmıyorum
 - Katılmıyorum
 - Kararsızım
 - Katılıyorum
 - Kesinlikle Katılıyorum

- 4- Sürekli alıp atma alışkanlığım var ve bu durum israfa neden oluyor.
 - Kesinlikle Katılmıyorum
 - Katılmıyorum
 - Kararsızım
 - Katılıyorum
 - Kesinlikle Katılıyorum

5- İsrafın, dünya üzerindeki kaynakları etkileyen büyük bir sorun olduğunun farkındayım.

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Kararsızım
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

6- Yemek israfını en aza indirmek için alışverişlerimde dikkatli oluyorum.

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Kararsızım
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

7- Geri dönüşüm ve atık yönetimi konusunda bilgi sahibiyim.

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Kararsızım
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

8- Ailem veya çevrem yemek israfı hakkında sıkça uyarıda bulunur.

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Kararsızım
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

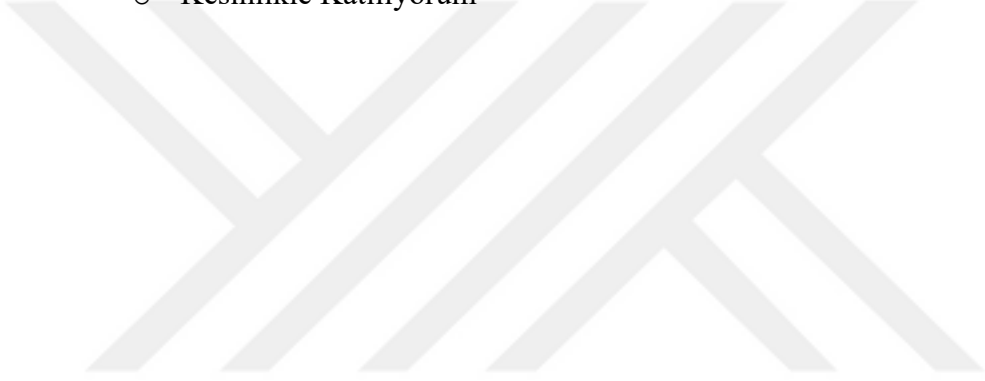
9- İsrafi azaltmak için daha fazla eğitim almanın faydalı olduğunu düşünüyorum.

- Kesinlikle Katılmıyorum

- Katılmıyorum
- Kararsızım
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

10- Yemek israfının dini veya etik bir açıdan yanlış olduğunu düşünüyorum.

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Kararsızım
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

EK-2 Açık Uçlu Sorular

- 1- Eğitim sonrasında, yemek israfını daha az yapmaya karar verdiniz mi? Neden?
- 2- Yemek israfını azaltmak için eğitim sonrası yeni bir davranış değişikliği yaptınız mı?
- 3- İsrafı önlemek için öğrendiğiniz yöntemler arasında en faydalı bulduğunuz yöntem hangisi?
- 4- Eğitim sonrası, israfın çevresel ve ekonomik etkilerine dair farkındalığınızda bir değişiklik oldu mu? Bu konuda ne gibi düşünceleriniz var?
- 5- Eğitim sonrası, çevrenizdeki kişilerin yemek israfı hakkındaki tutumlarında bir değişiklik gözlemlediniz mi? Varsa, nasıl bir değişiklik oldu?
- 6- Yemek israfını önlemek için daha fazla eğitim almayı düşünüyor musunuz?
- 7- Eğitim sonrasında, israfın sadece bireysel bir sorun değil toplumsal bir sorun olduğu konusunda bilinciniz arttı mı? Bu konuda ne gibi düşünceleriniz var?
- 8- Eğitim sonrası, yemek israfını önlemenin kişisel sorumluluk olarak algılanması gerektiğine katılıyor musunuz? Bu konuda ne gibi görüşleriniz var?

ÖZGEÇMİŞ

Burçin DUMAN

Başakşehir, İSTANBUL

A. EĞİTİM

Yüksek Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı, 2025, İstanbul

Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İslam İktisadı ve Finans, 2022, İstanbul

B. MESLEKİ DENEYİM

İstanbul Ticaret Odası, 2023.

C. YAYINLARI

VAZGEÇİLMEZLİK SARMALINDA LABİRENT YOLCULUĞU: ZİHİNSEL MUHASEBE BAKIŞ AÇISIYLA MALİYET VE KRİTİK STRATEJİLER,1 Ulus 1 Medya 6 Devletler Uluslararası Sosyal Bilimler ve Beşeri Bilimler Konferansı.

RECONSIDERING THE ROLE OF INTERNATIONAL CONTROLS IN THE COVID-19 ERA, The Institute for Internal Controls E-Magazine.